

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ÂŞIK RAHİM SAĞLAM'IN ŞİİRLERİNDE YER ALAN
EĞİTSEL UNSURLAR**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Uğur SAYIM**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA**

TEMMUZ 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Uğur SAYIM

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Program Adı : Türkçe Eğitimi
Tez Başlığı : Âşık Rahim Sağlam'ın Şiirlerinde Yer Alan
Eğitsel Unsurlar

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 116 sayfalık kısmına ilişkin 11/07/2023 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %17' dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 24/07/2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA **Öğrenci:** Uğur SAYIM

KILAVUZA UYGUNLUK

“Âşık Rahim Sağlam’ın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Uğur SAYIM

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA danışmanlığında **Uğur SAYIM** tarafından hazırlanan “**Âşık Rahim Sağlam’ın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

20/07/2023

JÜRİ:

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA	İmza
Üye	: Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Emin ALTINIŞIK	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Millî, manevî ve evrensel değerleri benimsetmenin en etkili yolu eğitimidir. Bu değerlerin aktarılmasında eğitime kaynaklık eden en önemli vasıtalarından birisi de edebî eserlerdir. Halk edebiyatı içerisinde yer alan âşıklık geleneği ve bu geleneğin ortaya koyduğu edebî ürünler eğitsel unsurları içerisinde barındıran çok kullanışlı materyallerdir. Âşık tarzı halk şiirleri eğitsel değerlerin aktarılmasında bize rehberlik edecek edebî türlerin başında gelmektedir. Bu bağlamda Anadolu'daki âşıklık geleneğinin günümüzde yaşatıldığı Erzurum'da yetişen Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinin eğitsel unsurlar bakımından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Âşık Rahim Sağlam'ın “Divandan Dökülenler” adlı şiir kitabında yer alan şiirleri üzerinde çeşitli inceleme ve değerlendirmeler yapılarak elde edilen bulgular ortaya konulacaktır.

Hazırlanan çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları ele alınmıştır. İkinci bölümde; eğitim ve değer kavramı, değerlerin sınıflandırılması, şiir yolu ile değerler eğitimi ve Türk millî eğitim sisteminde değerler eğitimiyle ilgili çalışmalar ortaya koyulmuştur. Üçüncü bölümde; âşık edebiyatının ve bu edebiyatı icra eden âşıkların özellikleri tanıtılmış, değerler eğitimi bağlamında âşıklık ve âşık edebiyatı incelenmiş, Âşık Rahim Sağlam'ın hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde; araştırmanın yöntemi belirtilmiştir. Beşinci bölümde Âşık Rahim Sağlam'ın derlenmiş bütün şiirleri incelenerek şiirlerdeki eğitsel unsurlar belirlenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Altıncı bölüm ise sonuç ve önerilere ayrılmıştır.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında bana yol gösteren değerli hocam, danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ruhi Kara'ya, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Âşık Rahim Sağlam'a, araştırmam esnasında manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve kıymetli meslektaşlarıma teşekkür ediyorum.

Uğur SAYIM, Erzincan, 2023

ÂŞIK RAHİM SAĞLAM’IN ŞİİRLERİNDE YER ALAN EĞİTSEL UNSURLAR

Uğur SAYIM

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz, 2023

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ruhi KARA

ÖZET

Eğitimin temel amaçlarından birisi de insanları yaşadığı toplumun karakterine, ilgi ve gereksinimlerine göre yetiştirmektir. Toplumsal değerlerini benimsemiş, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı unsurlarla bütünleşmiş, kültürlü bireyler yetiştirmek eğitimin en önemli işlevlerinden birisidir. Bu bağlamda eğitim, milletlerin devamlılığını sürdürebilmesi için vazgeçilmez bir unsurdur.

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde değer kavramı; "Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevî öğelerin bütünü" olarak açıklanmıştır (TDK, 2022). Türk halk edebiyatı, kaynağını milletimizin tarihinden, kültüründen, millî ve manevî değerlerinden alan bir edebiyattır. Toplumsal yapının ve yaşayışın aynası görevini üstlenen halk edebiyatı ürünleri, oluşturuldukları dönemin bilgi ve birikimlerini sonraki dönemlere aktarma bakımından önemli birer köprü işlevi görmüşlerdir.

Türk halk edebiyatının en önemli yapı taşlarından birisi de âşıklık geleneğidir. Bu gelenek, Orta Asya’dan Anadolu’ya gelinceye kadar halka yol gösterici bir rol üstlenmiştir. Âşıklar toplumu ilgilendiren birçok konuda eserler üretmişlerdir. Âşık edebiyatının en önemli mahsulü şiirlerdir. Şiirler, kendine özgü birçok özelliği sebebiyle diğer edebî türlere kıyasla değer aktarımı bakımından oldukça kullanışlı materyallerdir.

Bu çalışmada Erzurum’da yetişen ve âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden olan Âşık Rahim Sağlam’ın, “Divandan Dökülenler” adlı şiir kitabında yer alan bütün şiirleri incelenmiş ve bu şiirlerin birçok eğitsel unsuru içerisinde barındırdığı görülmüştür. Âşık Rahim Sağlam’ın şiirlerinin değer aktarımı bakımından oldukça zengin olduğu örneklerle ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Değerlerimiz, Şiir, Âşık Rahim Sağlam.

EDUCATIONAL ELEMENTS IN ÂŞIK RAHİM SAĞLAM’S POEMS

Uğur SAYIM

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, July, 2023

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ruhi KARA

ABSTRACT

One of the main purposes of education is to educate people according to the character, interests and needs of the society in which they live. One of the most important functions of education is to raise cultured individuals who have adopted their social values, integrated with the elements of scientific and technological developments. In this context, education is an indispensable element for the continuity of nations.

The concept of value in the Turkish dictionary of the Turkish Language Association; Turkish folk literature is a literature that takes its source from the history, culture, national and spiritual values of our nation. Folk literature products, which take on the task of mirroring the social structure and life, have served as an important bridge in terms of transferring the knowledge and experience of the period in which they were created to the next periods.

One of the most important building blocks of Turkish folk literature is the tradition of minstrelsy. This tradition played a guiding role for the people until they came from Central Asia to Anatolia. The minstrels produced works on many subjects that concern the society. Poems are the most important product of minstrel literature. Poems are very useful materials in terms of value transfer compared to other literary genres with their many unique features.

In this study, all the poems of Âşık Rahim Sağlam, who grew up in Erzurum and is one of the important representatives of the minstrel tradition, in his poetry book "Dökülenler from the Divan" were examined and it was seen that these poems contain many educational elements. It has been demonstrated with examples that Âşık Rahim Sağlam's poems are quite rich in terms of value transfer.

Keywords: Education, Our Values, Poetry, Âşık Rahim Sağlam.

İÇİNDEKİLER

ÂŞIK RAHİM SAĞLAM’IN ŞİİRLERİNDE YER ALAN EĞİTSEL UNSURLAR	
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR CETVELİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Problem Durumu	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim ve Değer Kavramı	5
2.2. Değerlerin Sınıflandırılması.....	6
2.3. Şiirlerin Değerlerin Eğitimindeki Önemi.....	11
2.4. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÂŞIK EDEBİYATI VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

3.1. Değerler Eğitimi Bağlamında Âşık Edebiyatı ve Âşık Tarzı Türk Şiiri	19
3.2. Âşık Rahim Sağlam'ın Hayatı	21
3.3. Âşık Rahim Sağlam'ın Sanatı ve Şiirleri	23
3.4. Âşık Rahim Sağlam' la Âşıklık Geleneği Üzerine Bir Mülakat	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli	37
4.2. Evren	37
4.3. Örneklem.....	37
4.4. Verilerin Toplanması	37
4.5. Verilerin Analizi.....	38

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

5. 1. Âşık Rahim Sağlam'ın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar	39
5. 1.1. Milli Bilinç	39
5.1.1.1. Vatan ve Millet Sevgisi	39
5.1.1.2. Kahramanlık.....	42
5.1.1.3. Şehitlik	46
5.1.1.4. Tarih Şuuru	47
5.1.1.5. Birlik ve Beraberlik.....	49
5.1.2. Manevî Bilinç.....	52
5.1.2.1. Allah Sevgisi	53
5.1.2.2. Peygamber Sevgisi	55
5.1.2.3. İbadet.....	57

5.1.2.4. Ölüm ve Ahiret.....	57
5.1.2.5. Dünyanın Geçiciliği	59
5.1.3. Eğitim.....	63
5.1.3.1. İlmin Önemi	63
5.1.3.2. Çalışkanlık	65
5.1.3.3. Bilgelik.....	67
5.1.4. Sosyal Hayat	70
5.1.4.1. Toplumsal Yozlaşma.....	70
5.1.4.2. Köy Hayatı	76
5.1.4.3. Gurbet.....	81
5.1.4.4. Doğa	84
5.1.4.5. Akrabalık.....	87
5.1.5. Beşeri Duygular	88
5.1.5.1. Aşk	88
5.1.5.2. Ayrılık	90
5.1.5.3. Sevgi.....	93
5.1.5.4. Saygı.....	96
5.1.5.5. Yalnızlık.....	97
5.1.5.6. Ümitsizlik.....	98
5.1.5.7. Özlem	100
5.1.5.8. Yakınma	103
5.1.6. Kişilik Özellikleri.....	104
5.1.6.1. Doğruluk	104
5.1.6.2. Hoşgörü	105
5.1.6.3. Sadakat	107

5.1.6.4. Sorumluluk.....	109
5.1.6.5. Sabırlı Olmak	110
5.1.6.6. Vefa	111
5.1.6.7. Cömertlik	113

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç.....	115
6.2. Öneriler	116
KAYNAKÇA.....	119
EKLER	121
ÖZ GEÇMİŞ	133

KISALTMALAR CETVELİ

DD	: Divandan Dökülenler
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
vb.	:ve benzeri
vs.	:vesaire

GİRİŞ

Eğitimin bilimsel bir yönü olduğu gibi manevî bir yönü de vardır. Eğitim kelimesi, halk arasında manevî eğitim (ahlâk eğitimi) anlamında yaygın olarak kullanılır. Millî kültürü, manevî değerleri korumak ve yaşatmak eğitimin başlıca işlevleri arasındadır.

Hökelekli (2010, s. 7) “Eğitimin hedefi, çocukların ve gençlerin iyi bir insan, iyi bir vatandaş olmalarına; kendileriyle ve çevresiyle barışık ve uyumlu bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır” der.

Bilinçli toplumlar; kendi değerlerini bilen, tanıyan, yaşayan ve yaşatan bireyler yetiştirmek ister. Eğitimden, bir taraftan bilgi birikimini artırırken diğer taraftan ahlakî gelişimi de sağlamasını beklerler.

Değişim ve gelişimin baş döndürdüğü günümüzde toplum hayatımızı olumsuz yönde etkileyen birçok unsurun olduğu bir gerçektir. Bu noktada değerler eğitimi üzerinde önemle durulmalıdır. Değer eğitimi sayesinde bireyler, içinde yaşadıkları topluma entegre olmayı, sosyalleşmeyi ve kültürel anlamda aidiyet duygusuna sahip olmayı öğrenirler (Ulusoy & Aslan, 2014, s. 6).

Âşık tarzı şiirler, toplumun millî ve manevî değerlerini yansıtan ve gelecek kuşaklara aktaran halk edebiyatı ürünleridir. Âşıklık geleneğinin “kültürü gelecek kuşaklara aktarma ve eğitim” işlevi asla göz ardı edilmemelidir. Eğitsel unsurları içinde barındıran âşık edebiyatı, kültürel bir olgu olarak ele alınmalı ve eğitim işlevi üzerinde durulmalıdır.

Sanatsal yönü ağır basan edebi bir tür olan şiir, âşık edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Geçmişi çok eskilere uzandığı için ilk ortaya çıkan edebî tür olduğu söylenen, her ulusun kültürü içinde önemli bir yer tutan şiir; dilden dile aktarılan örnekleriyle, destanlarla sözlü olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksan, 2013, s. 13).

Kıbrıs (2006, s. 102) “şiirin genellikle en az sözcükle en çok şey anlatma sanatı olarak tanımlandığı” nı söyler. Sever (2013, s. 146) ise; “şiir, genel anlamda insan ve yaşam gerçekliğini, sözcüklerin diliyle anlamaya ve anlatmaya dayalı estetik bir eylemdir” der.

Âşık tarzı halk şiirlerinde diğ er edebî türlerin birçoğunda yer alan emredici üslubun yerine, aktarılmak istenilenlerin sezgisel yöntemle verilmesi onun daha kullanışlı bir edebî tür olmasını sağlamaktadır. Şiir, tekerleme, bilmece gibi edebî türlerinin ortaya çıkardığı ses uyumlarından ötürü çocuklar bu türlere aşırı ilgi duyarlar. Bu yönüyle şiirler yeni nesiller yetiştirmede büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla şiirin bu etkisinden değerler eğitiminde faydalanılması gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Amacı

Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde yer alan eğitsel unsurları belirlemek, bu eğitsel unsurları değerler eğitimi bağlamında incelemek ve Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinin değer aktarımı bakımından önemini ortaya koymaktır.

1.2. Problem Durumu

Bu çalışmada Âşık Rahim Sağlam'ın “Divandan Dökülenler” adlı şiir kitabında yer alan şiirlerin tamamı incelenmiş ve şiirlerde bulunan eğitsel unsurlar belirlenmiştir. “Âşık Rahim Sağlam kimdir? Âşık Rahim Sağlam'ın eserleri nelerdir? Âşık Rahim Sağlam'ın âşıklık geleneğindeki yeri nedir? Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde hangi eğitsel unsurlar yer almaktadır? Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde yer alan eğitsel unsurlar değer aktarımı bakımından yeterli midir?” soruları araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

TBMM'nin 1973'te kabul etmiş olduğu 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanununda sıralanan bazı esaslar vardır. Bu kanunun ikinci maddesinde “Türk milletinin bütün fertlerini, Türk milletinin kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmektir.” denilir.

“Âşık Rahim Sağlam'ın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar” başlıklı bu çalışma toplumların kültürel değerlerini kaybetmeye başladıkları günümüzde, gittikçe yok olmaya başlayan değerlerimizin âşık şiirinde yer alış biçimini derleyip, Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinden hareketle bugün için kullanılabilirliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Âşık Rahim Sağlam'ın şiirleriyle ilgili daha önce benzer herhangi bir çalışmanın olmaması ve diğer âşıkların şiirleriyle ilgili benzer çalışmaların azlığı inceleme ve araştırma açısından birtakım sınırlılıklar oluşturmuştur. Yapılan bu çalışma Âşık Rahim Sağlam'ın şiir kitabıyla sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim ve Değer Kavramı

Eğitimi, Sönmez (2011, s. 5) kültürel değerleri bireye kazandırma, Ertürk (1972, s. 12) bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme, Fidan (2012, s. 4) insanları belli amaçlarına göre yetiştirme, Demirel (1999, s. 6) bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci olarak tanımlamıştır.

Bu tanımlar ışığında eğitimin, bir kısım yaşantılarla bireyin davranışının değişmesi ve yeni yaşantılar kazanmasını sağlayan planlı bir süreç olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal bilimlerde değer kavramını ilk kez Polonyalı bir sosyolog olan Florian Znaniecki kullanmıştır. Kavram Latince "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamlarını içinde barındıran "valere" kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, s. 83).

Güngör (2000, s. 279)'e göre değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. İnsanlar nasıl soğuk bir yer için kalın elbiseler giyinip soğuktan korunuyorsa nasıl ilkçağda olduğu gibi vahşi hayvanların saldırısından korunmak için mağaralara sığınuyorsa değerler de insanları kuşatan ve manevi olarak bünyesinde barındırıp koruyan araçlardır.

Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve donanımlara verilen addır (Yaman 2012, s. 18). Bireyler toplumsal kuralların, geleneklerin ve göreneklerin yardımıyla "iyi-kötü"yü ve "doğru-yanlış"ı ayırmayı ve kendi ahlak ilkeleri yönünde bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Yazıcı, 2006, s. 501).

"Değerlerin bireylere rehber olmasının yanı sıra bireyleri birbirlerine bağlamak gibi bir işlevi de vardır. Değerlerin insanlar tarafından benimsenmesiyle, ortak

değerlerin paylaşılmasıyla toplum içerisindeki dayanışmanın da arttığı söylenebilir” (Özensel, 2003, s. 232).

Değerler önceleri daha çok aileden, yakın çevreden ve okuldan aktarılırken günümüzde bu büyük bir değişime uğramıştır. Dolayısıyla günümüzde değerleri aktarma geçmişe göre daha zor görülmektedir. Eskiden toplum tarafından desteklenen birçok değer, yaşantı yoluyla aktarılabilirken bugün sadece yaşantı yeterli olmamaktadır. Okulun ve ailelerin eskiye göre daha çok çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

“Değişimin artan sorunları, değerler eğitimini daha da gerekli bir hâle getirmektedir. Çünkü değişim, yol açtığı yeni dönemi değerleriyle birlikte sunarken geçmişin değerlerini tehdit etmekte ve büyük ölçüde dolaşımdan kaldırmaktadır” (Doğan, 2004, s. 631).

“Yetişkinlikteki ahlaki duyarlılıkların temeli, çocukluk döneminde anne baba ile çocuk arasında yaşanan sevgi, saygı, güven, vb. duygulara dayalı ilişkilerle atılır. Çocuk sevilerek sevmeyi, kendisine saygı duyularak başkalarına saygı göstermeyi ve güvenli bir ortamda yetişerek çevreye güven veren davranışlar göstermeyi ilk olarak ailede öğrenir” (Hökelekli ve Gündüz, 2004, s. 388).

Günümüz dünyasında çocuklar kişilik gelişiminde önemli bir yere sahip olan ailelerini çeşitli nedenlerle rol model alamamakta bu eksikliği gidermek için okullara önemli bir sorumluluk yüklenmektedir. Okullarımızda bu eksikliği giderecek yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmeli, değerler kuramsal ve teknik bilgiler yerine daha yaşamsal ve somut bir tarzda aktarılmalıdır.

2.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler üzerine günümüze kadar birçok araştırma yapılmış ve bazı sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır. Yapılan sınıflamalardan en çok bilinen ve kabul görenler aşağıda sıralanmıştır.

Bu sınıflandırmaların en önemlilerinden birisi Spranger, Rokeach ve Schwartz'ın sınıflamalarıdır. Değer testini ilk defa Eduard Spranger 1928 yılında kullanmıştır. Spranger, değerleri altı gruba ayırmış olup bunları: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer grupları olarak belirtmiştir. Bu değer grupları, daha sonra

Allport ve arkadaşları tarafından bir ölçeğe dönüştürülmüştür. Bu ölçek aşağıda gösterilmiştir (Akbaş, 2004, s. 55).

Allport ve arkadaşlarının değer sınıflandırması:

Bilimsel Değer: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.

Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.

Estetik Değer: Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.

Sosyal Değer: Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempatiktir. Bencil değildir.

Politik Değer: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

Dini Değer: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi farzları feda eder.

Rokeach ise değerleri “gaye değerler” ve “vasıta değerler” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. (Güngör, 2000, s. 85). Gaye değerler yaşamın temel amaçlarını, vasıta değerler ise gaye değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını temsil eder. (Naylor ve Diem, 1987'den aktaran Yazıcı, 2006, s. 502). Rokeach'ın sınıflandırmasında bu iki değer grubunda toplam 18 adet değer bulunmaktadır. (Rokeach, 1973'ten aktaran Akbaş, 2004, s. 57). Bu değerler aşağıda gösterilmiştir.

Rokeach'ın Değer Sınıflandırması:

Gaye Değerler

Aile Güvenliği

Barış içinde bir dünya

Başarılı Olma

Bilgelik

Vasıta Değerler

Bağımsız olma

Bağışlayıcılık

Cesaret

Dürüstlük

Dini olgunluk	Entelektüellik
Eşitlik	Geniş görüşlülük
Gerçekler dünyası	Hırslılık
Güzellikler dünyası	İtaatkârlık
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol
İç huzur	Kibarlık
Kendine saygı	Kendine hâkim olma
Mutluluk	Mantıklılık
Gerçek dostluk	Neşelilik
Özgürlük	Sevecenlik
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi olma
Sosyal kabul	Temizlik
Ulusal Güvenlik	Yardımseverlik
Zevk	Yaratıcılık

Schwartz da değerler üzerinde sınıflandırma çalışması yapmıştır. Schwartz'ın değer grupları ve listesi aşağıda verilmiştir. (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60).

Schwartz'a göre değerlerin sınıflandırması:

Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü.

Değerler: Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.

Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.

Değerler: Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.

Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke, hazza yönelim.

Değerler: Zevk, hayattan tat almak.

Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı.

Değerler: Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.

Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık.

Değerler: Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.

Evrenselcilik (universalizm): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.

Değerler: Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi koruma, iç uyum.

İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.

Değerler: Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat)

Geleneksellik (tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlerle saygı ve bağlılık.

Değerler: Alçakgönüllülük, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak, dünyevi işlerden uzaklaşmak.

Uyma (conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınıflandırılması.

Değerler: Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.

Güvenlik (security): Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği.

Değerler: Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu ve sağlıklı olmak.

Takiyettin Mengüşoğlu “İnsan Felsefesi” adlı eserinde “Antropoloji Bakımından Değerlerin Sınıflandırılması” başlığı altında değerleri şöyle sıralamıştır: (Akyol, 2010, s. 20).

Mengüşoğlu’na göre değerler:

Yüksek değerler: Sevgi, bilgi, doğruluk, masumluk, saflık, dürüstlük, hak, adalet, güven, şeref, iyi vb.

Araç değerler: Yarar, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık ve her türlü maddesel değerler (para, mülkiyet vb.)

Davranış değerleri: Görgü kuralları ve ulusların geleneklerinde bulunan değerler

Dilmaç ise (1999, s. 16) 12 tane değer belirlemiştir. Bu değerler aşağıda verilmiştir.

Dilmaç’a göre önemli değerler:

- 1-İnsanları sevmek
- 2-Uyumlu olma
- 3-Hırsları kontrol altına alma
- 4-Başkalarının mutluluğunu isteme
- 5-Kendini kontrol etme
- 6-İyi insan olma
- 7-Manevî değerlere inanma
- 8-Yardımsever olma
- 9-Tecrübeli ve bilgili olma
- 10-Dost edinme
- 11-Evlat yetiştirme
- 12-Eser oluşturma

Winter & Newton ve Kiripatrik (1998’ten aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2012) ‘e göre değerler üç kısımda incelenir. Bu ayrım insan topluluğuna göre yapılır. Bu değerler: Ailevi değerler, toplumsal değerler ve bireysel değerlerdir.

Prencipe & Helwig (2002, s. 845'ten aktaran Ulusoy & Dilmaç, 2012) değerleri altı gruba ayırmışlardır. Bunlar aşağıda gösterilmiştir.

1-Ahlaki değerler, değerlerin refah ve adalet, haklar gibi meselelerle ilgili olan değerler grubu

2-Ahlaki karakter değerleri, değerlerin refahı veya hakları ve bireysel kişilik ya da karakter özellikleriyle ilgili olan değerler grubu

3-Ahlaki olmayan karakter değerleri, karakter özellikleriyle ilgili olan değerler grubu

4-Siyasi ahlaki değerler

5-Geleneksel siyasi değerler, vatan sevgisi veya yurtseverlik gibi diğer siyasi değerler ile ilgili olan değerler grubu

6-Dini değerler.

2.3. Şiirlerin Değerlerin Eğitimindeki Önemi

Geçmişten günümüze kadar şiirin birçok tanımı yapılmıştır. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde şiir; zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebi anlatım biçimi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

“Şiir, anlatım özellikleri, dili kullanımdaki ustalık, betimlemeler, benzetme, aktarma gibi anlam olayları ve ses öğelerinin yanı sıra şairin, okuyan/dinleyene aktardığı imgelerle bir bütündür” (Aksan, 2011, s. 23).

“Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları olarak tanımlanan değerleri menkıbelerde, masallarda, hikâyelerde ve tarihsel kimliği olan şairlerde ve özellikle onların şiirlerinde buluruz” (Şener, 2013, s. 252).

“Şiir, çocuklar için hem okul öncesi hem de okul dönemi öğrenme ve öğretme süreçlerinde onların öğrenme gereksinimlerine sezinletici iletilerle cevap veren, çocukların sürekli devinim içinde olan düş, düşünce ve kavram dünyalarını besleyen, zenginleştiren bir iletişim aracıdır” diyen Sever (2013, s. 102) çocuklara dil becerisi kazandırmanın, sanat eğitiminin yanı sıra şiir okutup ezberletmenin faydalarını başlıklar altında şu şekilde sıralamıştır:

Değerler Eğitimi: Şiirler, ulusal ve evrensel değerlerin tanıtılması ve duyumsatılması için etkili bir araçtır. Vicdani temellerin atıldığı, ahlaki değerler sisteminin biçimlenmeye başladığı çocukluk devresinde şiir, çocukların beğenilerini inceltir. Onlara insanlığın genel geçer değerlerini sezinletir, kavratır.

Anadil Sevgisi ve Eğitimi: Çocuklar, yazınsal niteliği olan şiirleri ezberleyerek anadillerinin kullanılış özelliklerini tanımaya başlarlar. Dilin anlatım gücü, değişik kullanım biçimleriyle düzeye uygun şiir örnekleriyle, çocukların anlam dünyasına sunulur.

Sanat Eğitimi: Yazın (edebiyat) eğitimi her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir. Küçük yaşta, çocuk gerçekliğine ve duyarlılığına uygun, dilin anlatım güzelliğini yansıtan şiirlerle karşılaşan bir çocukta, dil bilinci ve sevgisi oluşmaya başlar. Zamanla dilimizin ve resmin anlatım olanaklarıyla kurgulanmış kitaplara ilgi duymaya ve onların iletilerini anlamaya yönelir. Bu ilgi ve yönelim, duyuların eğitilmesi, yazın kültürü edinilmesi için gerekli olan süreçleri işletir.

Düş Gücü Eğitimi: Şiir dili ile çocuğun yaşamı ve düşleri arasında büyük benzerlikler vardır. Çocukların sürekli devinim hâlindeki düş ve düşünce dünyası, şiir dilinin yaratıcı kurgularıyla beslenmelidir.

Bellek Eğitimi: Şiir, çocukların duyularını eğitirken onların kavramsal gelişimine de katkı sağlar. Çocuğun ezberleme isteği duyduğu şiirler, dikkatini bir metne yoğunlaştırması ve metni belleğinde saklayabilmesi için fırsat yaratır.

Toplumsal Eğitim: Topluluk karşısında şiir okuma, çocuğun kendine olan güven duygusunu geliştirir, yaşama sevincini besler. Kendi yeteneklerini tanımasına olanak sağlar. Şiirlerin söz korosu biçiminde seslendirilmesi grup bilinci oluşturur. Birlikte iş yapma anlayışını geliştirir.

Değerler eğitimi sosyal bilimlerin, eğitim bilimlerinin ilgi alanına giren, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde hayati öneme sahip bir alandır. Bu nedenle değerler eğitiminde kullanılacak yöntemlerin özenle seçilmesi ve etkililiğinin sınanması gerekmektedir.

Bu alanda yapılan araştırmalar, şiirin değerler eğitiminde çok güçlü bir edebi tür olduğunu ve şiirin hem Türkçe eğitiminde hem de değerler eğitiminde kullanılmasının

büyük bir öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur.

“Şiiri meydana getiren duygu, hayal ve düşünce unsurlarının, çocuk şiirlerinde farklı şekilde yer alması gerekmektedir” diyen Yalçın ve Aytaş, (2005, s. 211); Çocukların ruh ve beden gelişimlerine paralel olarak yazılan şiirlerde yer alan düşüncelerin yalın olmasını, anlatımın sade, düşüncelerin bütünlük içerisinde verilmesini ve girift düşüncelerden olabildiğince kaçınılması gerektiği görüşünü savunurlar.

Akbayır (2010, s. 36) ise; “Şiirde işlenen duygu ve betimlemelerin çocukla uyum içerisinde olması önemlidir. Çocuklar hayal dünyalarının bir benzerini şiirde de bulabilirler. Sözcükleri anlamsal açıdan zengin, kuvvetli, ahenkli, hayal gücüne, duygulara seslenen şiirlerle çocuklar buluşturulmalıdır” der.

Edebi ürünler içerisinde özellikle şiirler yapı olarak kalbi, vicdani boyutları olan bir türdür. Dolayısıyla hayatla doğrudan doğruya ilişkili olan millî ve manevî değerleri bu türün imkânlarını kullanarak aktarmak oldukça yerinde bir karar olacaktır.

Değerler eğitiminde şiirlerden yararlanmak en önemli alternatif yöntemlerden biridir. Bir yazınsal tür olarak şiirler, öncelikle eğitmek ve öğretmek amacı gütmendiğinden, vermek istediği iletiyi sezdirerek verdiği için dolayı değerler eğitiminde kesinlikle kullanılması gereken bir türdür.

Değerlerimizi iletirken kullanılan yöntem çok önemlidir. Şiirleri, diğer türlerden ayıran en büyük özelliği, vermek istediği iletiyi sezdirerek verebilmesidir. Şiir insanlara zevk aşılarken aynı zamanda onlarda bir duyarlılık oluşturur. Şiirleri diğer türlerden farklı kılan bir diğer özelliği ise belki sayfalar dolusu yazıyla vermek istediğiniz bir iletiyi, şiirle birkaç dizede verebilmenizdir. Bu nitelikleriyle şiir değer aktarımı açısından önemle üzerinde durulması gereken bir edebi türdür.

Değerlerin aktarılması noktasında önemli bir vasıta görevi üstlenecek olan şiirlerin bazı özelliklere sahip olması gerekiyor. (Tanju, 2013, s. 139) farklı araştırmacılardan derleyip geliştirdiği bu özellikleri şöyle sıralamaktadır:

Kafiyele, eğer varsa, belirli olmalı ve birbirlerine yakın mısraların sonlarında bulunmalıdır.

Düşünceler açık olarak ve bir beyit veya bir dörtlük (kıta) sınırları içinde

anlatılmalıdır.

Tasvirler yalın ve kesin olmalıdır.

Benzetme, istiare, mecaz gibi edebî sanatlara ölçülü bir şekilde yer verilmelidir.

Hayal ve duygular çocukların yaşantılarıyla ilgili olmalı, bu unsurlarla olaylar arasında sıkı bir bağlantı kurulmalıdır.

Mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sade olmalıdır.

Tam ve yarım kafiyelerden, ölçüden ve bazı mısraların tekrarından yararlanarak ahenk zenginliği sağlanmalıdır.

Olay, durum ve düşünceler kısa ve açıkça anlatılmalıdır.

Konu; yaşama sevinci, aile sevgisi, doğa, yurt ve ulus sevgisi, güzellik duygusu gibi olumlu duygu ve davranışları kazandırıcı, geliştirici ve pekiştirici bir nitelik taşımaktadır.

Cümle düzeni Türkçe söz dizimine uygun, sözcükler anlaşılır olmalıdır.

İmla ve noktalama işaretlerine azami derecede özen gösterilmelidir. Mısra başlarını küçük harflerle yazmak, noktalama işaretlerini terk etmek, kişisel yazımlar gibi fantezilerden kaçınılmalıdır.

Okutulacak şiirlerin uzunluğunda sınıf düzeyi dikkate alınmalıdır. İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflarda öğrencilere okutulacak şiirin 2-4 kıtayı geçmemesi, 5-15 dizeden oluşması gerekmektedir. Ancak 4. ve 5. sınıflarda 5-6 kıtaya, 6, 7 ve 8. sınıflarda ise 7-8 kıtaya çıkarılması mümkündür. Bu konuda, şiirin işlediği ana duyguyu, öğrencilerin kişisel ya da toplu olarak ilgilerini ve yaşadıkları yerel çevre özelliklerini de dikkate almak gerekmektedir.

Çocuklara sunulacak şiirlerin estetik bir güzellik içinde sunulması gerekmektedir.

2.4. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Öğretim programlarının Perspektifi" başlığı altında "Değerlerimiz" alt başlığıyla şu ifadelerle yer verilmiştir:

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve

karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB, 2018).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere öğretim programı sadece akademik başarıları dikkate alan bir sistem değildir. Öğretim programımızın nihaî hedeflerinden birisi, belki de en önemlisi değerlerimizi yeni nesillere aktarabilmektir.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları şöyle belirtilmiştir (MEB, 1973):

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını incelediğimizde “Milli, manevi, kültürel değerlere bağlılık, vatan ve milletini sevmek, insan hakları ve demokrasi kültürünü benimseme, sorumluluk, bilimsel ve yaratıcı bir düşünceye sahip olma, hayata hazırlanma, toplumun mutluluğuna katkıda bulunma” gibi değerlerin yeni nesillere aktarılmasının öneminin vurgulandığını görürüz.

Millî Eğitim Bakanlığı, değerler eğitimi konusunun okullarda nasıl yürütüleceğine ilişkin olarak bir genelge yayımlamıştır. Genelgede; “Bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümünde, toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizden olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma, paylaşımcı olma gibi kazanımlarımız en önemli referans kaynağımızdır” (MEB, 2010). İfadesiyle bu konuya verdiği önemi ortaya koymuştur.

Aynı genelgenin ekine konulan bir yazıda ise, değerler eğitimi konusunda ne tür etkinlikler yapılacağına ilişkin etkinlik önerileri listesi oluşturulmuş ve böylece eğitimcilere değerlerin aktarılması hususunda rehberlik edilmiştir.

Ayrıca on sekizinci Milli Eğitim Şurası’nda değerler eğitimiyle alakalı birtakım öneriler getirilmiştir. Şura kararlarında “Spor, Sanat ve Değerler Eğitimi” diye ayrı bir başlık açılmıştır. Bu başlıktaki maddelerin bazıları şunlardır (MEB, 2010):

1. *“Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi” ve “Değerler ve Eğitimi Projesi” hazırlanarak uygulamaya konmalıdır.*
2. *Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.*
3. *Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.*
4. *Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.*
5. *Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.*

6. Tüm eğitim öğretim kademelerinde değerler eğitime yönelik STK'larla iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.

7. Değerler eğitime, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim öğretimin her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

8. Ödüllendirme ölçütlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

9. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına öne verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Değerlerle ilgili yapılan kurumsal çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların amacına ulaşması için değerlerin özenle belirlenmesi ve aktarılması noktasında çeşitli stratejilerin, teorilerin ve materyallerin geliştirilmesi gerektiği, bu hususta yapılan çalışmaların artırılması ve bu değerleri özellikle okullarda aktaracak olan öğretmenlerin yetiştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÂŞIK EDEBİYATI VE ÂŞIKLIK GELENEĞİ

“Âşık Edebiyatı; halkın anlayabileceği lisanla yazan, daha çok hece vezni kullanan, saz çalarak diyar diyar dolaşan, çok defa âşık adı ile kalem şuarasından ve divan şairlerinden ayrılan şairlerin mahsullerini ihtiva eden edebiyattır” (Günay, 1999, s. 3).

Âşık edebiyatı ve bu edebiyat çevresinde oluşmuş geleneğin tarihi seyrini; sözlü kültür ürünleri olmaları ve bu ürünlerin yazılı kültüre aktarılma sürecinin çok sonraları başlaması gibi sebeplerden dolayı takip etmek kolay olmamıştır. Bununla beraber eldeki belgeler ışığı altında İslam öncesi dönemdeki Türk devletlerinde askeri mızıkaların ve halk şairlerinin bulunduğu, genel ve özel toplantılarda, toylarda, bayramlarda, av törenlerinde ve ölüm merasimlerinde yine bu âşıkların sanatlarını icra ettikleri bilinmektedir (Düzgün, 2004, s. 169).

“Âşıklık geleneği Türk toplumunun bütün sosyokültürel katmanlarınca özümsemiş, Osmanlı döneminden günümüze ortak kültürü oluşturan değerleri bünyesinde barındıran kurumlaşmış bir gelenektir.” (Çobanoğlu, 2021, s. 5)

Âşık edebiyatının temel özelliklerinden birisi de hem sözlü hem de yazılı oluşudur. Bu yönüyle halk edebiyatı geleneğinin birçok özelliğini taşır. Bu geleneğin kural ve ilkelerine âşık da bağlıdır.

“Bu geleneği icra eden âşıklar; sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerden birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır” (Artun, 2005, s. 1).

Âşık edebiyatı ürünleri şiirler ve anlatı türü olarak ikiye ayrılır. Anadolu’da âşıklar toplumsal, tarihsel olgular karşısında öğretici bir kimlik taşıırken; kişisel olay ve durumlar karşısında şiirsel bir söyleyiş geliştirmişlerdir. Âşık bir aktarmacıdır, önce gelenekte usta malı diye adlandırılan usta âşıkların ürünlerini söyler, sonra âşıklık

gelenegi çerçevesinde kendi şiirlerini söyler.

Sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına taşınan eserler, son birkaç asırdır meydana gelen sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasî gelişmelere paralel olarak içinde var oldukları kültür ortamlarına uyum sağlamışlardır. Bu süreç içerisinde âşıklık geleneği içinde var olduğu toplumun sesi ve soluğu olmuş ayrıca bu gelenek zaman içerisinde daha da zenginleşip büyük bir kültür mirası olarak günümüze kadar ulaşma kabiliyeti göstermiştir.

Saz şairleri, içinde bulundukları toplumun duygu ve düşüncelerini dile getirdikleri, böylece insanların problemlerine tercüman oldukları için halk arasında büyük rağbet görmüşlerdir. Aşk, kahramanlık ve sosyal sorunlar başta olmak üzere her konuda topluma ince bir dikkatle yaklaşan, sonra bu dikkatlerini şiir veya hikâye halinde ortaya koyan âşıklar bu eserlerini çeşitli vesilelerle topluma arz etme imkânı yakalamaya çalışmışlardır.

Toplumsal değerlerin yozlaşmaya başladığı dönemlerde manevî değerleri içerisinde barındıran şiirler halk âşıkları tarafından dile getirilmiştir. Çok geniş bir değerler silsilesine sahip olan halk şiirlerinin değerlerimizi aktarmadaki işlevi göz ardı edilmemelidir. Âşık edebiyatının kültürümüzü gelecek kuşaklara aktarma ve eğitim işlevi üzerinde durulmalıdır. Milletimizi ayakta tutan ve varlığını devam ettirmesine vesile olan kültürümüzün aktarılmasında âşık edebiyatı ürünlerinin kullanılması kaçınılmazdır. Bu hususta geleneği icra edenlere, eğitimcilere, ailelere, kültür ve sanat adamlarına büyük görev düşmektedir.

3.1. Değerler Eğitimi Bağlamında Âşık Edebiyatı ve Âşık Tarzı Türk Şiiri

Tanzimatla başlayan toplumsal yaşam değişimleri geleneksel değerlerle aramıza setler örmüştür. Dolayısıyla geleneksel yaşantımıza ait değerlerin günümüze aktarılması ve öğretilmesi üzerinde önemle durulmalıdır. Bunu genellikle yazılı edebî metinlerden yola çıkarak yaparız. Oysa Âşık edebiyatının müzikal rolünü de göz önüne alırsak ve yaşayan taraflarına dikkati çekebilirsek işimiz daha kolay olacaktır. Müzik yönünün ve halk şairlerinin ayırıcı yönü kabul edilen saz figürünün kullanımı ilgi çekeceği için insanı kültürel olana yönlendirmede bir avantaj sağlayacaktır (Boratav, 1992, s. 21).

“Türk halklarının zengin tarihi kültürel mazisi vardır. Bu zenginlik geleceğe de götürülmelidir. Bu sebeple manevî değerlerin bir araya getirilmesi, bilimsel tahlilden

geçirilmesi ve geleceğe doğru adımlayan insanoğlunun manevî hafızasına aktarılması çok önemlidir” (İsmayilov, 2011, s. 16).

“Âşık edebiyatının sanatla icra etmeye çalıştığı ve müzikle de desteklediği bir kültür unsurunun geniş kitleleri daha kolay etkileyeceği açıktır. Bu araç, toplumun hayalinde var olan, değerleriyle çatışmayan, aksine örtüşen bir gençliğin inşasında etkin rol oynayacaktır. Unutulmamalıdır ki toplum bilinciyle âşık şiiri iç içedir.” (Artun, 2005, s. 227).

Âşıklar, millî ve manevî değerlerden beslenerek şiirlerini saz eşliğinde söylemiş içinde yaşadıkları toplumun sözcüsü olmuşlardır. Sosyokültürel hayatta çok önemli bir yere sahiptirler. Âşıklar, özellikle gelenek ve göreneklerimizin yeni nesillere aktarılmasında önemli bir köprü vazifesi görmüşlerdir. Kendi yaşadıkları dönemin yansıtılmasında her zaman önemli roller üstlenmişlerdir. Bu görevi çoğu zaman şiirleriyle yerine getirmişlerdir.

Âşık şiirinin önemli bir türü olan nasihatnâmelerin değerlerin aktarımında bize zengin malzemeler sunduklarını görmekteyiz. Çünkü toplumsal yaşamın her alanına ait olan bu türler içinde yaşanan toplum ve bireyi tanımada oldukça açık bilgilere sahiptir. Bu türde âşığın bir aydın kimliği ile toplumu adına iyi dileklerinin olduğunu, ona yön vermeye çalıştığı görülür. Koçaklamalarda vatan, bayrak ve özgürlük gibi yüksek değerler dile getirilirken; destanlarda ise sosyal tarihe kaynaklık edecek konular işlenir (Artun, 2005, s. 227).

Topluma öğüt vermek de eski ozanların töresidir. Onların yerini tutan saz şairi, Tanrı'ya yakın sayılmakta, her sözünde bazen keramet aranmaktadır. O da halkın bu sanısına uygun cevaplar vermeyi şairliğin şanından saymaktadır. Bu açıdan bakılınca halk şairi bazen halkın öncüsü, bazen de savunucusudur. Köylünün hükümetten, mütegalibeden, zalimlerden, haksızlıktan, yoksulluktan, kıtlık, hastalık gibi şeylerden duyduğu ıstırapı ve ettiği şikâyetlerini de saz şairleri yansıtmaktadır (Kabaklı, 2008, s.396).

Şiirlerde geçmiş olaylardan dersler verilir, yapılan hataların bir daha yinelenmemesi için bireylerin bu konudaki düşünceleri yönlendirilmeye çalışılır. Âşıklar, deneyimlerini şiirler aracılığıyla iletirken halkı eğitir ve geçmişteki deneyimleri bugün ile birleştirip gelecekte karşılaşılabilecek olumsuzlukları, tehlikeleri haber verir.

Özellikle nasihatler genellikle halk şiirinde âşığın halka bir konuyu öğretmesi veya bir düşünceyi aktarması için yazılmış şiirlerdir. Fakat âşıkların eğitici özellikteki şiirlerini sadece nasihat şiirleriyle sınırlandırmak yanlış olacaktır. Çünkü âşıkların hemen hemen pek çok şiirinde eğitim unsurlarına rastlanmaktadır (Akkaya, 2010, s. 99).

Edebi eserler içerisinde özellikle şiirin etkileyici ve vurgulayıcı söz varlığına sahip olması, hissiyatın ve sezgilerin zengin olması sebebiyle şiirler ile değerler insanda estetik duyguları oluşturması noktasında benzetilmektedir. Değerler eğitiminde içselleşmiş yaşantılar ve duyuşsal ögeler ağır basmaktadır. Bu noktada değer eğitiminde ve aktarımında şiirlerin önemi büyüktür. Âşık tarzı Türk şiir geleneği içerisindeki âşıklar değerlerin aktarımında toplumdaki bireyler arasındaki duyuşsal bağı kuvvetlendirerek değerlerin içselleştirilmesinde etkin rol oynarlar. Âşık edebiyatı aracılığıyla toplumun temel dinamiklerinin korunup geleneğin kuşaklar arası aktarımını sağlamak zaruret hâlini almıştır. Âşık edebiyatının geniş kitleleri etkisi altına almayı başardığını ve eğitimin yaşı olmadığı düşünüldüğünde bu zengin malzemenin önemi daha bariz anlaşılabacaktır (Göktürk, 2022. s. 33).

Yaşadığı yüzyılın âşık şiiri geleneğini ayakta tutmaya çalışan âşıklardan Âşık Rahim Sağlam da şiirlerine bazen ağız özelliklerini de katarak sade bir dil kullanmış, çağının kültür ve değerlerini en güzel şekilde dile getirmiştir. Âşık Rahim Sağlam şiirleriyle halkın duygularını, düşüncelerini, değerlerini yansıtmış ve gelecek kuşaklara aktarmıştır.

3.2. Âşık Rahim Sağlam'ın Hayatı

Âşık Rahim Sağlam, 05.02.1961 yılında Erzurum'un Aşkale ilçesinin Dere köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Abdurrahim Sağlam'dır. Âşığa, "Rahim" veya "Rahimî" mahlası Erzurum'un Gölbaşı semtindeki âşıklar kahvesinde Âşık Yaşar Reyhanî tarafından verilmiştir. Kendisinden alınan bilgilere göre soyu, Halep'ten Kerkük'e gelmiş, kökeni Türkmen Beyi olan Feyzioğullarına dayanmaktadır. Feyzioğullarından Aşkale ilçesinin Dere köyüne yerleşenler Rahim Sağlam'ın dedeleri (Feyzi Bey, Ali Bey, Hasan Bey, Ahmet Bey vs.) dir. Rahim Sağlam, Nazım ile Fatma'nın evliliklerinden dünyaya gelen üçü erkek ikisi kız, beş çocuğun ikincisidir.

Rahim Sağlam, ilköğrenimine köyünde başlar. Öğretmeninin yardımıyla okuma ve yazmayı öğrenir. İlkokul yıllarında Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin,

Leyla ile Mecnun, Sümmani ile Gülperi gibi halk hikâyelerini okur ve dinler. Sesinin güzel olması ilkokul öğretmeni Ali Göktaş'ın dikkatini çeker ve bazı derslerin sonunda Rahim Sağlam'a türküler söyler. İlkokul yıllarından itibaren Rahim Sağlam, çobanlık yapar ve ailesine köy işlerinde yardım eder. Çocukluk ve gençlik yıllarında radyodan Reyhani'nin ve Çobanoğlu'nun türkülerini dinler ve ezberler. Ezberlediği bu türküler köy konaklarında, köy düğünlerinde söyler. İlkokul bittikten sonra Erzurum Gazi Ahmet Muhtar Paşa Ortaokulu'nda bir yıl eğitim alır ancak geçim sıkıntısından ayrıca saza ve âşıklığa olan merakından dolayı eğitim hayatına son verir. Okuyamayacağını anlayınca okulu bırakıp çalışma hayatına atılır. İlk gurbet hayatına kendi köylülerinin de olduğu Hatay'ın İskenderun ilçesinde başlar. Burada hem sıvacılık işinde çalışır hem de saz eğitimi alır. Birkaç yılı orada geçtikten sonra İzmir'e büyük biraderinin yanına giderek inşaat işçiliğine ve saz eğitimine devam eder (Sağlam, 2021, s. 9).

1975-76 yıllarında İzmir'in Tepecik semtine giden Âşık Rahim Sağlam, burada Karslı Kerim Usta ve Urfalı Durmuş Usta ile tanışır. Bu saz ustalarından saz çalmayı öğrenir. Saz çalmayı öğrendikten sonra sazıyla söylediği ilk türküler: “Koyun Gelir Yata Yata, Başı Pare Pare Dumanlı Dağlar, Dokunma Keyfine Yalan Dünyanın, Allı Turnam Bizim Ele Varırsan'dır. 1978 yılında gurbetten Erzurum'a dönüş yapan Sağlam, daha sonra Erzurum'un Gölbaşı semtinde Âşık Reyhanî ve Âşık Nuri çırağının birlikte işlettikleri kahvehaneye gider. Âşık Yaşar Reyhanî'nin yanında çıraklık eder. İki yıl çıraklığın ardından Narman'a giderek orada Hatem Baba Türbesinin karşısında Sümmani Baba çayevinde hem hikâyeye anlatır hem de türkü söyler. Çıraklık eğitiminden sonra 1980 yılında İzmir Gazi Emir'de askerliğe başlar. Usta birliğini Balıkesir Çayır Hisar'da yapar. 1982 yılında terhis olan Rahim Sağlam Erzurum'a döner. 1983 yılında Hacibekir köyünden olan Yusuf kızı Ayşe Hanım ile evlenir. Bu evliliğinden ikisi kız biri erkek, üç çocuğu (Ozan, Seçil ve Çağla) dünyaya gelir. Evliliğinin ardından yedi yıl boyunca gündüzleri sıvacılık işiyle, akşamları da âşıklık geleneğine olan ilgi ve alakasından dolayı Erzurum'daki çeşitli kahvehanelerde saz çalıp söyler. 1990 yılında Erzurum Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü'nde çalışmaya başlayan Âşık Rahim Sağlam bir taraftan da sanatını icra etmeye devam eder. 2008 yılında Eski Genel Müdürlüğü'nden emekli olur. 1994 yılında Vahdettin Işıldak'ın başkanlığında aralarında Âşık Rahim Sağlam'ında bulunduğu “Halk Ozanları Âşıklar Derneği” kurulur. Fakat beklenen ilgiyi görmeyen bu dernek bir süre sonra kapanır. Rahim Sağlam şu anda

başkanlığını Nurullah Özkılıç'ın yaptığı, “Erzurum Âşıklar ve Şairler Derneği'nin yönetim kurulu üyesidir (Sağlam, 2021, s. 10).

Âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olan Rahim Sağlam, âşıklık sanatını her zeminde temsil etmeye çalışmış; birçok yerde programlara katılmış ve dereceler almıştır. Beş kez Almanya'da âşık programına, üç kez İsviçre ve Avustralya'da konserlere, Hollanda, Belçika, Fransa, Salzburg vs. gibi şehir ve ülkelerde programlara katılmıştır. Bunun yanı sıra çeşitli ulusal ve yerel kanallarda hem âşık programları yapmış hem de bu programlara konuk olmuştur. Ayrıca geleneğin daha çok kişiye ulaşması için Instagram ve Facebook gibi sosyal ağları da aktif olarak kullanmaktadır.

Âşık Rahim Sağlam, âşıklık geleneğinin yaşaması ve gelecek kuşaklara aktarılması için büyük çaba harcamış ve her fırsatta genç meslektaşlarına tecrübelerini aktararak yetiştirdiği çıraklarıyla (Kelkitli Selami Taşan, Ardahan Göleli Erhan Canpolat, Oltulu İbrahim Kaya ve Aşkaleli Musa Şen) sanata katkıda bulunmuştur. Âşık Rahim Sağlam, ilk sazını (1975) aldığı günden bugüne kadar kırk üç yılda on beş adet saz sahibi olmuştur. Elindeki sazlardan bir tanesini arkadaşı Muhsin Koçak'a, bir tanesini eniştesi Selçuk Yavuz'a, diğerini de oğlu Murat Ozan Sağlam'a hediye etmiştir. Aşığın şu anda elinde birisi divan, birisi de bağlama olmak üzere iki sazı bulunmaktadır. Şu an 62 yaşında olan Âşık Rahim Sağlam memleketi Erzurum'da yaşamaktadır. Âşıklık geleneğini ve sanatını Temelli Kahvehanesindeki âşık programlarında ve çeşitli illerde, ilçelerde, pikniklerde, düğünlerde, konserlerde, âşık toplantılarında devam ettirmektedir (Sağlam, 2021, s. 11).

3.3. Âşık Rahim Sağlam'ın Sanatı ve Şiirleri

Âşık Rahim Sağlam, toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarda hızlı değişimlerin yaşandığı ve bu değişimlerin, toplumların yaşamlarındaki birçok geleneğin niteliğini kolayca değiştirebildiği günümüzde âşıklık geleneği temsilcileri arasında önemli bir yere sahiptir.

Âşıkların yaşadıkları coğrafya ve dönemleri ile şiirleri arasında doğrudan bir bağ vardır. Âşığın etrafında olup bitenler onun şiirlerini besleyen kaynaklardır. Âşığı topluma bağlayan, toplumun bir parçası yapan da bu özelliğidir. Rahim Sağlam'ın dedesi Şair Dursun, Erzurum ve çevresinde sesinin güzel oluşuyla tanınmış bir isimdir.

Sağlam, sesinin güzel olmasını ve âşıklık geleneğine olan ilgi ve alakasının genlerden geldiğini düşünür. Çocukluk yıllarında köyde Ali Yeşilyurt adında bir ihtiyarın elinde bulunan, âşıklık geleneğine dair birtakım kitapları ve halk hikâyelerini (Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Sürmeli Bey, Karacaoğlan vs.) okur. Bu tür kitapların etkisinde kalan Sağlam'da geleneğe karşı bir ilgi uyanır. Bu ilgide annesi Fatma Hanım'ın da payı vardır. Küçük yaşlarda annesinden dinleyerek ezberlediği ilk türkü Âşık Sümmanî Baba'ya aittir (Sağlam, 2021, s. 12):

Ben razı değilem hicrana gama

Garip gönlüm haldan hala salan var

Sabavetten beri bir yol gözlerim

El zanneder uzaklarda kalan var

Rahim Sağlam'ın hayatında Âşık Yaşar Reyhanî'nin sevgisi ve etkisi söz konusudur. Reyhanî'nin çırağı olan âşık, radyo yıllarında âşıklar programında birlikte söyledikleri “Gelin Dostlar Barışalım” adlı türküyü kendisine yazdığını ifade eder. Reyhanî'den gelen bu etki aşığın sanata olan bağlılığını daha da artırmıştır. Köyde çocukluk yıllarında çobanlık yaparken plaklardan dinlediği Yaşar Reyhanî ve Murat Çobanoğlu onda derin bir iz bırakmıştır. Gurbet yıllarında saz eğitimi aldığı ustalardan, bu iki usta aşığın türkülerinin makamlarını öğrenmiştir. Hayatta olmayan âşıkların içerisinde en çok Sümmani Baba'dan etkilenen aşığımız, Mevlüt İhsanî, Rüstem Alyansoğlu, Ali Kızıltuğ, Abdullah Papur, Nusret Sümmanioğlu vs. gibi âşıklardan da ses olarak etkilenmiştir. Sağlam'a göre âşıklık geleneği içerisinde en büyük üç âşık, Kerem, Sümmanî Baba ve Karacaoğlan olmuştur. Bu isimleri dinlediği zaman “Bende bir ozan olacak mıyım?” diye daima düşünmüştür. O yıllarda Âşık Yaşar Reyhanî'den dinlediği ilk türkü de şu olur (Sağlam, 2021, s. 13):

Sakın dağlar gibi yüceyim deme,

Zaman gelir etrafın kar olur.

Kış gelir yaz gelmez diye gam yeme,

Her kışın sonunda bir bahar olur.

Dağ odur ki üzerinde kar ola,
Bülbül odur ki ötüşünde zar ola,
Dost odur ki dar gününde yar ola,
Geniş günde düşman bile yar olur.

Reyhanî iyilik yap o kalır destan,
Bir günde toprağı verirler üstten,
Varlığın kefindir evin kabristan,
Nöbetçin iki taş bi mezar olur.

Asıl mesleğı sıvacılık olan Rahim Sağlam, gurbet hayatı boyunca hem çalışmış hem de Karslı Kerim Usta ve Urfalı Durmuş Usta gibi saz ustalarından saz eğitimi almış, sazın incelikleriyle ilgili bilgiler edinmiştir. Gurbetten Erzurum'a döndüğünde Reyhanî'nin yanında çıraklığa başlayarak geleneğe daha fazla hâkim olmaya başlamıştır. O yıllarda Erzurum'da Mevlüt İhsanî, İhsan Yavuzer, Nuri Çırağı, Mustafa Aydın, Temel Turabî, Yaşar Reyhanî, Mustafa Ruhanî, Nusret Sümmanioğlu, Hüseyin Sümmanioğlu, Nusret Torunî, Murat Çobanoğlu, Nuri Meramî, Maksut Feryadî, Mürsel Sinan, Âşık Kul Nuri, Süphanî, Âşık Feymanî, Abdullah Gizlice, Âşık Eyyubî, Mahsuni Şerif, Âşık Hüdai, Arif Tellioğlu, Âşık Hayranî, Ahmet Poyrazoğlu, Rüstem Alyansoğlu, Âşık Mihmanî, Şeref Taşlıova gibi birçok güçlü isimle tanışmış, düğünlere, konserlere ve programlara katılmıştır. Gündüzleri sıvacılık işinde çalışıp akşamları iş çıkışında âşık kahvehanesinde sanatını icra eden Sağlam, bu süre zarfında gerek katıldığı programda olsun gerekse kahvehane ortamında olsun âşıklık geleneği ile ilgili bilmediği, eksik kaldığı ve takıldığı birtakım yerleri Yaşar Reyhanî ve Murat Çobanoğlu gibi ustalara sorup öğrenerek sanatını geliştirmiştir. Sağlam'ın sanatının gelişmesinde önemli bir yeri olan Âşık Yaşar Reyhanî, zamanın Karacaoğlan'ı olarak tanınmıştır. Aynı zamanda iyi bir hikâye musannifi ve anlatıcısıdır. Ülke Sultan Hikâyesi, Seyfet Çavuş ile Filiz'in Hikâyesi, Necip ile Telli Hikâyesi, Hüseyin ile Senem Hikâyesi gibi halk hikâyelerini Mevlüt İhsanî ve Yaşar Reyhanî'den dinleyerek kendisi de bu hikâyeleri sanatının içerisinde anlatmaktadır. Âşıklığı ve sanatın inceliklerini Reyhanî ile seven âşık, 6-7 yıl çıraklık eğitiminden sonra saz ve ses olarak çevresinde oluşan ilgi

dolayısıyla kaset okumaya ve çokça âşık programlarına katılmaya başlamıştır. O yıllarda Rahim Sağlam, kaset işlerinin çok meşhur olduğu İstanbul Unkapanı'nda 25 tane kaset 5 tanede CD okumuştur. Harika Plak, Gül Kasetçilik, Camses Müzik, Sıla Müzik ve Emi-kent adında bir İngiliz firmasından kaset ve CD çıkarmıştır. Kasetlerinde Âşık İhsan Yavuzer ve Âşık Kul Nuri'nin de bulunduğu atışmaları yer almaktadır.

Rüya âlemine ve bade içmeye inanan âşık, sebebini şu şekilde açıklıyor: Âşıktı bir “bad” (rüzgâr, esinti) olması lazım. Yani âşığa bir şeylerin esmesi, ilham vermesi, sebep olması ve âşığı söyleten bir rüzgâr, bir sevdâ, bir gazel olması gerek. Sağlam, âşıklığa bade içerek başlamadığını fakat çıraklık yıllarında bir rüya gördüğünü ifade eder. Gördüğü bu rüyayı şu şekilde anlatır: “Rüyamda köyümün yaylalarını gördüm. Yaylalar, dağlar, taşlar her yer al yeşile bürünmüş bir şekildeydi. O sırada gezindiğim esnada gözüme bir türbe göründü. Çevredeki insanlara bu türbenin kime ait olduğunu sordum. Onlar da bu türbenin Hz. Halil İbrahim Efendimizin türbesi olduğunu söylediler. O mübarek zatın türbesine öyle bir nur direklenmişti ki onun nuruyla her yer parıl parıl parlıyordu ve benim de bu nurun tesiriyle gözlerim kamaşıyordu. Gördüğüm bu güzellik karşısında ben de orada bir türkû söyledim ve rüya âleminden uyandım.” Âşık, gördüğü bu rüya âleminden sonra âşıklığa olan ilhamının daha da arttığını, âşıklık ocağının daha da yanmaya başladığını söyler.

Sanatını halk arasında devam ettiren Sağlam; gerek Türkiye gerekse Avrupa ülkelerinin birçoğunda konserlere ve âşık programlarına katılmıştır. İlk konser deneyimi 1989 yılında Kars'ın Mezra köyünden olan Âşık Mihmanî Baba'yla birlikte gittiği Hollanda'da gerçekleşmiştir. Burada bir ay kalan âşığın, çeşitli konserleri ve programları olmuştur. Daha sonra Erzurum'da belediyede çalıştığı yıllarda Almanya, Fransa, Belçika ve İsviçre gibi ülkelerde de konserlere ve âşık programlarına katılmıştır. Türkiye'de Konya Âşıklar Bayramına, Kars Âşıklar Bayramına, Kastamonu'da 15 Temmuz Programlarına, Kayseri Develi'de Âşık Seyranî Baba'yı Anma Şenliklerine, Bayburt'ta Dede Korkut Şenliklerine katılan âşık, bunların yanı sıra İstanbul, Ankara, Erzurum, İzmit, Sivas, Tokat, Kars, Van, Ağrı, Bitlis, Batman, Muş gibi şehirlerde de piknik, belediye geceleri, kaymakamlıklar, düğün organizasyonları ve âşık programlarına gitmiştir. Üç yıl Doğu TV ve Marmara TV'de programlar yapmış olan âşık, Beş yıldır da Kardelen TV'de Divandan Dökülenler adıyla bir program sunmaktadır. Şu anda da Erzurum Yoncalık semtinde Temelli Kırathanesinde

çarşamba ve cumartesi günleri diğer âşıklarla birlikte âşıklık geleneğini yaşatmaya çalışmaktadır.

Birçok alanda (türkü, atışma, divan, koçaklama, güzelleme vs. dallarında) dereceleri ve birincilikleri olan ozanımızın, Âşıklar yarışmasında da 50 madalya ve 200'den fazla ödülü vardır.

Âşık Rahim Sağlam bütün şiirlerini hece ölçüsü ile yazmıştır. İlk dönem şiirlerinde Rahimî mahlasını kullanan âşık, daha sonra şiirlerini Rahim Sağlam adıyla yazmaya devam etmiştir. Şiirlerini toplumun anlayabileceği sade bir Türkçe ile kaleme almış, Arapça ve Farsça kelimelerin yanında Erzurum ağzında kullanılan (leçek, dadaş, itirmek, gardaş, eze, emi, bacı, enbele, muhannet, meşakkat, çeçil, dal (sırt, omuz anlamında), tas, ürüşan vs.) ifadelere de yer vermiştir. Hece ölçüsüyle yazdığı 244 şiirinden 4 tanesi 7'li, 84 tanesi 8'li, 150 tanesi 11'li ve 6 tanesi de 15'lidir.

Sağlam'ın şiirlerini muhteva olarak ele aldığımızda aşk, din, tasavvuf, vatan, millet, tabiat, sosyal olaylar, gurbet gibi konular şiirlerinde geniş bir yer tutar.

Âşıkların gençlik yıllarında bir kıza âşık olma durumu Rahim Sağlam'da da karşımıza çıkar ve bu durum şiirlerinde hissedilir. İstanbul'da çalıştığı yıllarda Ali Bey köyünde Karşılı bir güzele âşık olur ve şu şiiri kaleme alır (Sağlam, 2021, s. 11):

Yarın ellerine varmaz olaydım

Ayrılık yılları aklıma düştü

Gezdiğim yerleri görmez olaydım

Yokuşlu yolları aklıma düştü

Tebessüm ederek sessiz gülerdi

Bana kavuşmaya dilek dilerdi

Dertlerini benim ile bölerdi

Konuşan dilleri aklıma düştü

Bazen karaları bağlar dururdu

Dereler misali çağlar dururdu
Bir gün görmeseydi ağlar dururdu
Gözyaşı selleri aklıma düştü

Bu Rahim Sağlam’a bıraktı sızı
Zalim gurbet eller ayırdı bizi
Aslını sorarsan bir köylü kızı
Kınalı elleri aklıma düştü

Şiirlerinde yer alan konulardan biri de din ve tasavvuftur. Sağlam, şiirlerinde Kur’an’ı Kerim’de zikredilen birçok peygambere yer vermiştir.

Yalan dünya nicesini ağlattı
Ellerini kollarını bağlattı
Yakupları Yusuf’ları ağlattı
Kim güldü dünyada sende gülesin

Rahim Sağlam kurdun sende bir yuva
Korkarım ki felek seni de sava
Hani ya nerede Âdem ile Havva
Kim kaldı dünyada sende kalasın

Yunus Emre, Hallac-ı Mansur, Abdurrahman Gazi, Habip Baba gibi dini-tasavvufî kişiliklerin yanı sıra önemli dini olaylara (Kerbela olayı gibi), bayramlara (Ramazan ve Kurban Bayramı gibi), günlere (cuma günü gibi) ve gecelere (Miraç ve Berat gecesi gibi) şiirlerinde sıkça değinmiştir (Sağlam, 2021, s. 21):

Bin atlı yola koydular
Savaş hırkasın giydiler
Zalimler nasıl kıydılar

Kerbela’da Hüseyin’e

Rahim Sağlam döktü yaşlar

Ağlaştılar kurtlar kuşlar

Yas büründü dağlar taşlar

Kerbela’da Hüseyin’e

Allah’a kul Hz. Peygambere ümmet olmayı sık sık belirten Rahim Sağlam, ibadetin önemine, Allah’a dua etmenin ve şükretmenin faziletine, yapılan tövbelerin ehemmiyetine sıkça vurgu yapar.

Âşık, vatan, millet, bayrak ve devlet konularında son derece hassas ve duyarlıdır. Vatanın bütünlüğü, devletin ve milletin bekası ve şehitlere saygı gibi mevzuları şiirlerinin içerisine yerleştirerek düşüncelerini ifade eder. Vatan için dua eden ve iyi temennilerde bulunan Sağlam, vatana yan gözle bakanları ve hainlik edenleri şiddetle eleştirir. Şiirlerinde vatan, millet ve İslam kavramlarını birlikte vererek dil, din, ırk ve mezhep ayrımı yapmadan herkesin eşit olduğunu belirtir (Sağlam, 2021, s. 22):

İster atom alsın istersen füze

Hiçbir kuvvet bu vatani bölemez

Koskocaman dünya vız gelir bize

Hiçbir kuvvet bu vatani bölemez

Ak yüzlü hilalim şerefli bayrak

Vatandır gönlümde en büyük merak

Kimseye vermeyiz bir karış toprak

Hiçbir kuvvet bu vatani bölemez

Rahim Sağlam der ki hayaldir düştür

Bizim aramıza giren kalleştir

Kürt Türk Laz Alevi hepsi kardeştir

Hiçbir kuvvet bu vatani bölemez

Rahim Sağlam, doğduğu ve yaşadığı coğrafyanın etkisiyle şiirlerinde tabiattaki değişimi tasvir eder. İlkbahar, sonbahar, yayla, çiçek, gül, bülbül, dere, tepe, dağ, taş, bağ, bahçe, tarla vs. gibi tabiat unsurlarına yer verir (Sağlam, 2021, s. 23):

Yükseğinde duman alçağında kar

Bir başka yayladır bizim yaylalar

Cennet misalidir gelince bahar

Bir başka yayladır bizim yaylalar

Dal dala yaslanmış dumanlı dağlar

Soğuk gözelerin suları çağlar

Kış gelir her yanı kar boran bağlar

Bir başka yayladır bizim yaylalar

Bir yaralı kuş var durmadan öter

O kuşun feryadı ne zaman biter

Bir garip mezar var yıllardır yatar

Bir başka yayladır bizim yaylalar

Rahim sağlam bir zamanlar yürüdüm

Siyah saçlarıma aklar bürüdüm

Gidemedim hasretiyle eridim

Bir başka yayladır bizim yaylalar

Sağlam'ın şiirlerinde yoğun olarak görülen yalan, haksızlık, menfaat, yolsuzluk, rüşvet, adaletsizlik, haram-helal ilişkisi ve ahlaki çöküntü gibi her dönemde toplumun

yarası olan sosyal konular dikkat çeker. Haksızlığa karşı susanları, ikiyüzlü davrananları ve menfaat odaklı düşünenleri de eleştirir. Toplumsal olaylara son derece duyarlı olan âşık, bu noktada insanlara öğüt vermeyi de unutmaz (Sağlam, 2021, s. 23):

Arif meclisinde ara yerin bul
Dinle büyüklerin sözünü oğul
Bütün işlerinde adaletli ol
Çevirme gerçeğe yüzünü oğul

Aklın var fikrin var özen sende ye
Sen de giyin sende kuşan sende ye
Sende çalış sende kazan sende ye
El malına dikme gözünü oğul

Yaradan Allah'ım yardımcın olsun
Ne muradın varsa yerini bulsun
Vatana millete hayırlı olsun
Yetiştir oğlunu kızını oğul

Rahim Sağlam der ki aleyhte atma
Gücün yetmediği bir işe çatma
Anan baban geçmişini unutma
Her zaman hatırla mazini oğul

Âşığın şiirlerinde işlediği konulardan biri de gurbettir. Gurbetin yalnızlığına vurgu yapan âşık gurbet hayatından şikâyetçidir. Gurbette zamanın bir türlü geçmediğini, ayrılık, hasretlik ve özlemin son derece ağır olduğu ifade eder (Sağlam, 2021, s. 24):

Köyümden ayrıldım küçük yaşımda

Gurbet eller yedi benim ömrümü

Ayrılık hasretlik benim başımda

Gurbet eller yedi benim ömrümü

Anadan doğalı bir gün gülmedim

Bayram ile seyranımı bilmedim

Eğlenip evimde bir gün kalmadım

Gurbet eller yedi benim ömrümü

Yüz bin minnet ile bir yuva kurdum

Ne gece eğlendim ne gündüz durdum

Mücadele verdim kendimi yordum

Gurbet eller yedi benim ömrümü

Rahim Sağlam der ki dolaştım yaya

Ne Fransa koydum ne Almanya

Bir dilim ekmeğe bir dilim suya

Gurbet eller yedi benim ömrümü

Sağlam, âşık tarzı şiir geleneğinde önemli yeri olan Sümmanî Baba, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah, Ercişli Emrah ve Bolulu Dertli gibi âşıklara şiirlerinde yer vermiştir. Bunun yanı sıra Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha gibi kahramanları da işlemiştir (Sağlam, 2021, s. 25):

Sevdiğim gül yüzlüm kirpiklerin ok

Vurma bu sineme öldürür beni

Senin güzelliğin Züleyha'da yok

Bir kere bakışın soldurur beni

Sevdası Mecnun'u düşürmüş dile

Kerem'le Aslı'yı çevirmiş küle

Ben de senin için çektiğim çile

Sanma ki hayattan yıldırır beni

3.4. Âşık Rahim Sağlam' la Âşıklık Geleneği Üzerine Bir Mülakat

Sayın Âşık Rahim Sağlam, kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Ben 1961 yılında Erzurum'un Aşkale ilçesinin Dere köyünde dünyaya gelmişim. Nazım ve Fatma'dan olma beş çocuğun ikincisiyim. İlkokulu okuma yazma bilecek kadar okudum. Sonra biraz fakirlikten biraz da âşıklığa olan hevesimden okuyamadım. Bir âşıklık sevdasının peşinden gurbet gurbet dolaştım.1978 yılından beri bu geleneği icra ediyor, sazımla, sözümle duygularımı, düşüncelerimi dile getiriyorum.

Âşıklık geleneği hakkında bize bilgi verir misiniz? Âşıklık ne demektir?

Âşıklık geleneği Türk milletinin kültürünün özüdür. Bu geleneğin temelleri çok eskilere dayanır. Âşıklık geleneği toplumun yaşayış biçimini yansıtır. Bu gelenek yüzyılların tecrübesini içinde barındırır. Âşıklık âşık olmaktır, sevmektir, sevgiyi, muhabbeti gönlünde duymaktır. Âşık saz çalar, şiir yazar, atışma yapar, halk hikâyelerinden bahseder. Âşık, ne söylerse yüreğinden söyler onun için dinleyenlere tesir eder. Bunun için bu geleneği yaşatmak gerekir.

Âşıklık geleneğine olan ilginiz ne zaman ve nasıl başladı?

Henüz çocuk yaşlarda Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Sümmanî ile Gülperi gibi halk hikâyelerinin bazılarını okudum bazılarını da büyüklerimden dinledim. Sesim güzel olduğundan öğretmenim okulda türküleri hep bana söyletirdi, ben de çok mutlu olurdum. Daha sonra radyodan Reyhanî'nin ve Çobanoğlu'nun türkülerini dinledim ve ezberledim. Âşıklığa olan ilgim böyle başladı.

Âşıklık geleneği içinde takip ettiğiniz, ustalarınız olarak kabul ettiğiniz kişiler kimlerdir? Bu kişilerin en çok hangi yönlerinden etkilendiniz?

Âşık Yaşar Reyhanî'nin yeri ben de bir başkadır. Çünkü Reyhanî sazıyla, sözüyle bu geleneğe en çok hizmet edenlerden birisidir. Kendisini üstat olarak kabul ederim. Onun dışında Âşık Sümmanî, Mevlüt İhsanî, Davut Sularî, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Abdullah Papur gibi âşıkların da çeşitli yönlerini kendime örnek almışımdır.

Âşıklık geleneği içinde önemli bir yeri olan usta-çırak ilişkisi açısından baktığımızda yetiştirdiğiniz öğrencileriniz oldu mu? Bunların içerisinde en çok takdir ettiğiniz öğrenciniz kimdir ve takdir etme sebebiniz nedir?

Değerli hocam, elbetteki bu geleneği yaşatmak için yeni âşıkların yetişmesi gerekiyor. Benim de bu nedenle yetiştirdiğim çıraklarım var. Kelkitli Selami Taşan, Ardahan Göleli Erhan Canpolat, Oltulu İbrahim Kaya ve Aşkaleli Musa Şen şu anda beni örnek alıp âşıklık geleneğini gelecek kuşaklara aktarabilecek çok kıymetli çıraklarımdır. Hepsi de birbirinden değerli ve bu sanatı layıkıyla icra edebilecek âşıklardır.

Âşıklık geleneğinin günümüzde Türkiye ve yurt dışındaki durumu hakkında neler düşünüyorsunuz?

Eskiden âşıklar daha çok özlenir ve aranırdı. Şimdilerde teknolojinin de etkisiyle âşıklara televizyondan, sosyal medyadan vs. ulaşmak kolay olduğundan artık eskisi gibi konser vb. etkinliklerimiz çok olmuyor. Bu bizi üzüyor elbette ancak her alanda olduğu gibi bizim de çağın etkilerinden uzak durmamız pek mümkün görünmüyor. Bizler de televizyonda programlar yaparak, şiir kitaplarımızla ve zaman zaman katıldığımız sanat etkinlikleriyle yurt içinde ve dışında giderek ilginin azaldığı bu geleneğimizi yaşatmaya çalışıyoruz.

Âşıklık geleneğinin genç nesiller arasında yayılması ve devam ettirilmesi için sizce neler yapılmalıdır?

Mademki genç nesiller internette, sosyal medyada olup bitenleri takip ediyor biz de o alanlarda kendimizi tanıtmalıyız. Bu geleneğin özünde müzik var ve gençler müziği seviyor. Bazen gençlerin bizim müziklerimizi dinlediğine tanık oluyor ve çok seviniyoruz. Evet, müzik evrenseldir onun diliyle aslında birçok gence hitap edebiliriz.

Birçok ödölünüz var. Bu ödüller içinde sizin için en anlamlı ve özel olanlar hangileridir?

Aldığım bütün ödüller benim için kıymetlidir. Birini diğerinden ayırt edemem. Hepsini evimde özenle saklıyorum. Bizi bu ödüllere layık görenlere bir kez daha teşekkür ediyorum.

Eğitimde âşıklık geleneğinin yeri ve önemi konusunda neler söylemek istersiniz?

Eğitim dünyanın en önemli meselesidir. Memleketimizi ancak eğitimle ayağa kaldırabiliriz. Siz değerli öğretmenlerimizin bu hususta hakkını ödeyemeyiz. Elbetteki eğitim konusunda biz âşıklara da çok iş düşmektedir. Bizler de gerek yaşantımızla gerek sazımızla ve sözümüzle yeni nesillerin eğitiminde üzerimize düşeni yapmalıyız. İnşallah sizin gibi değerli hocalarımızın çabalarıyla bu gelenek unutulmayacak, yüreğimizle yazdığımız şiirlerimiz öğrencilerle buluşacak. Sevgiyi, saygıyı, aşkı, ayrılığı, hasreti, gurbeti, vatan ve millet sevgisini bir de bizim şiirlerimizle hissedecek ve belki de bu sayede âşıklık geleneğine ilgi duyacaktır.

Şiirleriniz yazarken göz önünde bulundurduğunuz en temel konular nelerdir?

Ben şiirlerimi yazarken o anki duygum ne ise şiirime yansıtım. Şiirlerimde vatan, millet, tarih, birlik beraberlik, din, tasavvuf, aşk, ayrılık vs. konularını işlerim. Gurbette çok yaşadığım için şiirlerimin büyük bir çoğunluğunda gurbet konusunu ele almışımdır. Asıl mesleğim sıvacılıktır. Gençliğimde ülkemizin farklı şehirlerinde inşaatlarda sıvacılık yaptım. Dolayısıyla gurbetin acısı benim yüreğimde bir başkadır ve bu da şiirlerime ister istemez yansımıştır.

Okullarımızda öğrencilerimize millî ve manevî değerlerimizin aktarılmasında âşıklık geleneğinin ortaya koyduğu şiirlerden nasıl faydalanılabilir?

Âşık şiirlerin baştan sona millî ve manevî değerlerle doludur. Çünkü bu geleneğin varoluş gayesi bu değerlerdir diyebilirim. Şimdi burada bir iş kalıyor bu değerlerle dolu eserleri yeni nesillere nasıl ulaştıracamız? Burada devletimize, eğitimcilere ve bizlere çok iş düşüyor. Okullarda okutulan ders kitaplarında özellikle Türkçe ve edebiyat derslerinde bu geleneğin ortaya koyduğu eserlere daha fazla yer verilmelidir. Okullarda çeşitli konferanslar düzenlenip bizim gibi bu geleneği temsil

eden âşıklar öğrencilerle buluşturulmalıdır. Bunlara benzer sosyal faaliyetler millî ve manevî değerlerimizi şiirler vasıtasıyla yeni nesillere aktarmamızı sağlayacaktır.

Şiirlerin değerlerimizin aktarılmasında yeterince etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Şiirler sazla birleşince tesir gücü daha da artıyor. Bu nedenle gençlere benimseteceğimiz değerleri aktarmanın en iyi yolu şiirdir diyebilirim. Çünkü şiir kalbe hitap eder, duyguları devreye sokar, vermek istediğinizi en kolay şekilde verirsiniz.

Gelecek kuşaklara bir mesajınız var mı?

Bir milletin varlığını sürdürmesi kültürüne sahip çıkmasına bağlıdır. Milletleri yok etmek istiyorsanız tanka, topa, gülleye ihtiyaç yoktur. Onların kültürünü yok etmeniz yeterlidir. Âşıklık geleneği bizim en önemli kültür öğemizdir. Bu geleneğe sahip çıksın yeni nesillerimiz. Bu geleneğin ortaya çıkardığı eserlerdeki mesajları iyi bellesin ve hafızalarından hiç çıkarmasınlar (Rahim Sağlam, Kişisel Görüşme, 20 Mayıs 2023).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada doküman analizi deseni tercih edilmiştir. Doküman analizi, hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 189). Nitel araştırma, araştırmacının esnek olmasını, toplanan verilere göre araştırma sürecini yeniden biçimlendirmesini ve gerek araştırma deseninin oluşmasında gerekse toplanan verilerin analizinde tümevarıma dayalı bir yaklaşım izlemesini gerektirir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 42).

4.2. Evren

“Âşık Rahim Sağlam’ın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar” ismini taşıyan bu çalışmanın evrenini Âşık Rahim Sağlam’ın günümüze kadar derlenmiş 220 şiiri oluşturmaktadır. Çalışmada Âşık Rahim Sağlam’ın “Divandan Dökülenler” adlı şiir kitabında yer alan bütün şiirleri incelenmiş ve eğitsel unsurlar belirlenmiştir.

4.3. Örneklem

Araştırmada örneklem belirlenirken nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak 220 şiirin tamamı incelenmiştir. Daha sonra bu alanda yapılmış çalışmalar gözden geçirilmiştir. Bir sonraki aşamada benzer çalışmalar değerlendirilmiş ve ortak noktalardan hareketle incelenecek şiirler tespit edilmiştir. Çalışmanın amacına en uygun olan şiirler seçilmiş, eğitsel nitelik taşımadığı düşünülen şiirler incelemeye ve değerlendirmeye dâhil edilmemiştir.

4.4. Verilerin Toplanması

Çalışmada öncelikle eğitim ve değer kavramı, âşıklık ve âşık edebiyatı, Âşık Rahim Sağlam’ın hayatı, şairliği ve eserleri ile ilgili araştırmalar yapılarak çeşitli kaynaklar taranmıştır. Daha sonra Âşık Rahim Sağlam’ın tüm şiirlerinin bulunduğu

“Divandan Dökülenler” adlı şiir kitabı temin edilmiştir. Kitapta Âşık Rahim Sağlam’ın yazdığı 220 şiir incelenmiştir.

4.5. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken ilk olarak çalışmanın amaçları doğrultusunda eserler temin edilip bu eserlerin orijinal olup olmadığı kontrol edilmiştir. İkinci olarak orijinal olan eserler doküman analizi yöntemi kullanılarak içerik yönünden incelenmiştir. Şiirlerde işlenen değerlerin ne olduğu, bu değerlerin şiirler aracılığıyla nasıl verildiği gibi unsurlar göz önünde bulundurularak şiirler değerlendirilmiştir.

İncelenen şiirlerde bulunan değer eğitimi unsurları tespit edilerek konu başlıkları oluşturulmuştur. Şiirlerde tespit edilen değer eğitimi unsurları doküman analizinde kullanılan fişleme yöntemiyle kayıt altına alınmıştır. Ardından şiirlerde bulunan değer eğitimi unsurları 6 ana başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar şunlardır: Millî bilinç, manevî bilinç, eğitim, sosyal hayat, beşerî duygular, kişilik özellikleri. Çalışmada bu ana başlıkların yanı sıra 33 alt başlık yer almaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

5. 1. Âşık Rahim Sağlam'ın Şiirlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar

Çalışmada Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde yer alan eğitsel unsurlar ele alınarak incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Âşık Rahim Sağlam şiirlerinde; vatan-millet sevgisi, kahramanlık, şehitlik, tarih şuuru, birlik ve beraberlik, Allah, peygamber, ibadet, ölüm, ahiret, dünyanın geçiciliği, ilmin önemi, çalışkanlık, bilgelik, toplumsal yozlaşma, köy hayatı, gurbet, doğa, akrabalık, aşk, ayrılık, sevgi, saygı, yalnızlık, ümitsizlik, özlem, yakınma, doğruluk, hoşgörü, sadakat, sorumluluk, sabırlı olmak, vefa, cömertlik gibi konuları işlemiştir.

5. 1.1. Milli Bilinç

Milli bilinç, insanların içinde yaşadığı ve kendini ait hissettiği milletin değerlerini benimsemeleri; vatanına ve milletine daha faydalı olmak için çaba göstermeleri; geçmişten günümüze aktarılan değerlerin bilincinde olup, bunları gelecek kuşaklara aktarmaları ve bu çabaların sonucu olarak hem kendi refahlarını sağlamaları hem de devletlerini kalkındırmaları demektir. Yani milli bilince sahip olmak aslında kendi özünü tanımadır.

Milli değerlerine bağlı olan Âşık Rahim Sağlam, vatan sevgisini en içten duygularıyla şiirlerinde dile getirmiştir. Vatan ve millet sevgisine, milletimizin kahramanlıklarına, şehitlerimize şiirlerinde sık sık yer vermiş, millet olarak bir ve beraber olmamız gerektiğini vurgulamış, yeni nesillere tarih şuurunu aşılamaya çalışmıştır.

5.1.1.1. Vatan ve Millet Sevgisi

Vatanseverlik; bayrağına, milletine ve vatanının her karış toprağına büyük bir sevgiyle bağlı olmak demektir. Vatanın selameti için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak

gerektiğinde canından vazgeçebilmektir. Âşık vatan topraklarının kolay kazanılmadığını, atalarımızın vatan konusunda hiçbir fedakârlıktan çekinmediklerini, onu düşmana vermeyip uğruna ölmeyi namus borcu bildiklerini yeni nesillerin de bu milli ruha sahip çıkarak vatanlarını her zaman korumaları gerektiğini vurgulamıştır.

Göç etti geldiler Anadolu'ya

Eli vardır atamızın her yerde

Hükmettiler altı yüz yıl dünyaya

Yılı vardır atamızın her yerde

Sakladılar yalnız kalan canları

Çok yücedir şerefleri şanları

Yaptırmışlar mescitleri hanları

Malı vardır atamızın her yerde

Kutsal saydı ezan ile bayrağı

Belli olur üç kıtada durağı

Topkapı suruna dikti bayrağı

Kolu vardır atamızın her yerde

Atını binip de dağları aştı

Darda kalanların darına koştu

Viyana'ya vardı Tuna'yı geçti

Seli vardır atamızın her yerde

Mazlumu korumuş zalime çatmış

Aldığı yerleri toprağa katmış

Çin Seddi'ni dört bir yandan kuşatmış
Yolu vardır atamızın her yerde

Rahim Sağlam der ki şehittir yatan
Emanet kalmıştır bizlere vatan
Ahmet Yesevi'den Dede Korkut'tan
Teli vardır atamızın her yerde (DD, s. 124)

Bir toplumu ayakta tutan ve onun gelecekte varlığını devam ettirmesini sağlayan değerler vardır. Türk milleti olarak her zaman fakire, mazluma, düşmüşe, zayıfa ve biçareye sahip çıkmış, adeta sevgi tohumlarını yeryüzüne serpmişizdir.

Aşağıdaki şiirinde Anadolu'nun asırlardır vatan toprağı olduğunu vurgulayan âşık, sevgi tohumunu ektiğimiz bu topraklarda bayrağımızın her zaman dalgalanacağını, türkülerimizin hep söyleneceğini anlatıyor.

Ayak bastırmam düşmana
Elimiz Anadolu'dur
Gezer giderim her yana
Yolumuz Anadolu'dur

Bura bizim toprağımız
Tarih kokuyor çağımız
İnmeyecek bayrağımız
Kolumuz Anadolu'dur

Meclisimiz sohbetimiz
Serhatlarda nöbetimiz
Bir bedende kuvvetimiz

Belimiz Anadolu'dur

Rahim Sağlam gözümüzde

Sevgi vardır özümüzde

Türkümüzde sazımızda

Dilimiz Anadolu'dur (DD, s. 96)

5.1.1.2. Kahramanlık

Milletimizin duygu ve düşünce dünyasında kahraman deyince gerektiği zaman vatani ve milleti uğruna malından, gençliğinden, hayallerinden, beklentilerinden vazgeçerek canıyla bir doğruyu yaşatmaya çalışan insan akla gelir.

Önemli tarihi dönüm noktalarından bahisle âşık, kimsenin bu topraklara göz dikemeyeceğini aksi halde tarihte gösterdiğimiz onlarca kahramanlıkların bunu yapmaya çalışanların hayal kırıklıklarıyla dolu olduğunu, dolayısıyla bugün de buna müsaade edilmeyeceğini belirterek şanlı tarihimizi hatırlatmıştır.

Kimse göz dikmesin cennet yurduma

Edirne'den Kars'a her yanı benim

Meydanı vermeyiz çakala kurda

Can feda ederim aslanı benim

Sefere çıkanlar dönmedi geri

İşte Çanakkale şehitler yeri

Bozguna uğradı düşman askeri

Mehmetçik yazmıştır destanı benim

Tipili dağları aşmak zor oldu

Ayağı çizmesi kar ile doldu

Allahu Ekber’de fidanlar soldu
Doksan bin şehidin al kanı benim

Hainlerde terör estirecekmiş
İnsanı insana küstürecekmiş
Hangi zalim onu susturacakmış
Camisi selası ezanı benim

Rahim Sağlam getirdik sizleri dize
İzmir’de de döktük sizi denize
Emanet bıraktı atamız bize
Her karış toprağı vatani benim (DD, s. 175)

En zor anlarında milletimizi zulümden, felaketlerden, sıkıntılardan ve düşman saldırısından korumuş ve kurtarmış Türk askerini tanımak ve tanıtmak her vatandaşımızın vazifesidir. Yeni nesiller kendi askerini tanıdıkça onunla gurur duyacak, onu örnek alacak ve kendisine olan özgüveni artacaktır.

“Sarıkamış” adlı şiirinde de âşık binlerce askerimizin Allahuekber Dağı’nda donarak şehit düştüğü tarihi olayı şiirsel bir dille anlatmış ve kahraman Türk askerinden övgüyle bahsetmiştir.

Bin dokuz yüz on dörtlerde
Meydanı Sarıkamış’ın
Enver Paşa ile oldu
Zamanı Sarıkamış’ın

Türk askeri sen yücesin
Vatan uğrunda incessin

Düşmana vurdu pençesin

Aslanı Sarıkamış'ın

Şehitlik vardır kanında

Vatan sevgisi canında

Oldu bayrağın yanında

İnsanı Sarıkamış'ın

Savunur daim kendini

Yıktı Rusların bendini

Yendi zalimin fendini

İmanı Sarıkamış'ın

Rahim Sağlam'ın bağrında

Izdırap dolu çağında

Allahuekber Dağı'nda

Destanı Sarıkamış'ın (DD, s. 79)

Tarih milletlerin hafızasıdır, edindiği millî tecrübelerin bütünüdür. Dolayısıyla geleceğe yön verebilmek ancak tarihi hadiseleri doğru okumak ve onlardan ders çıkarmakla mümkündür.

Âşık Rahim Sağlam tarihi olaylardan ibret alınması gerektiğini, şanlı Türk tarihinin başarılarla dolu olduğunu birçok şiirinde dile getirmiştir. “Çanakkale” adlı şiirinde de 1915 yılında Çanakkale’de milletimizin yaşadıklarını dile getirmiş, özellikle Çanakkale insanının kahramanlıklarından bahsetmiştir.

Düşman askeriyle doldu

Her yanı Çanakkale'nin

Geçit vermedi geçmeye
İnsanı Çanakkale'nin

Düştü düşmanın izine
Korku görünmez gözüne
Yükseldi gökler yüzüne
Dumanı Çanakkale'nin

Anaların bağı yandı
Millet şehidini andı
Al kızıl renge boyandı
Meydanı Çanakkale'nin

Düşmanların işi bitti
Geldiğiyle geri gitti
Mehmetçiğe yardım etti
İnsanı Çanakkale'nin

Her yan şehit ile doldu
Sarardı fidanlar soldu
İşte Mehmetçiğim oldu
Aslanı Çanakkale'nin

Rahim Sağlam der bozuldu
Düşmanın sırrı çözüldü

İşte böylece yazıldı

Destanı Çanakkale'nin (DD, s. 83)

5.1.1.3. Şehitlik

Allah yolunda canını veren kimseye şehit denir. Kur'an'da "Allah yolunda öldürülenlere ölü demeyin! Onlar diridirler, fakat siz fark etmiyorsunuz" (el-Bakara 2/154) ve "Allah yolunda öldürülenleri ölü sanmayın! Onlar diridirler. Rableri katından rızıklandırılmaktadırlar" (Âl-i İmrân 3/169) buyurulmuştur.

Aşağıda yer alan şiirinde on yıllardır memleketimizin başına bela olmuş terör örgütlerinin insanımızın yüreğinde açmış olduğu derin yaralara değinmiş, vatan uğruna şehit düşmüş kahramanlarımızdan ve onların geride bıraktığı ailelerinden bahsetmiştir.

Otuz yıldır kan akıyor durmuyor

Hele memleketin yazısına bak

Beşikteki yavruları vurdular

Hele zalimlerin arzusuna bak

Yolların üstüne mayını kurmuş

Geleni geçeni çekip de vurmuş

Ağlamış sızlamış boynunu burmuş

Hele şehitlerin kuzusuna bak

Analar da koyun olmuş meliyor

Feryadı figanı dağı deliyor

Civan gençler birer birer ölüyor

Taze gelinlerin sızısına bak

Rahim Sağlam inlet dertli telleri

Sararttılar goncaları gülleri

Kimi yaralanmış kopmuş elleri

Hele vatanımın gazisine bak (DD, s. 150)

5.1.1.4. Tarih Şuuru

Genel anlamda tarih toplumları, milletleri etkileyen olayları, zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki karşılıklı etkilenmeleri inceleyen bir bilim dalıdır. Millet olabilmenin şartlarından birisi de ortak bir tarih şuuruna sahip olmaktır. Okullarımızda bu bilinçle yetiştirilmiş nesiller sosyal, kültürel ve siyasi yönden vatanın kalkınmasına daha önemli katkılar sunacaktır.

Âşığa göre sadece Türkiye sınırları içindeki topraklarımız vatanımız değil, sınırlarımızın dışında kalmış olan tüm Türk toprakları da vatan coğrafyamız içerisinde yer almaktadır. Âşık Rahim Sağlam aşağıdaki şiirlerinde bu hassasiyetini dile getirmiştir.

Uyanık olun müminler

Kudüs'e sahip çıkalım

Filistin zulümden inler

Kudüs'e sahip çıkalım

Ümit sende Türk milleti

Terör destekçisi batı

İsrail ondan da kötü

Kudüs'e sahip çıkalım

Trump' tan çıkmadan karar

Verecektir bize zarar

Devletlere mesajım var

Kudüs'e sahip çıkalım

Şehit ile gazi ile

Gelin ile kızı ile

Rahim Sağlam sazı ile

Kudüs'e sahip çıkalım (DD, s. 64)

Ümmetin geleceğinin Türk milletine bağlı olduğunu anlatan âşık yakın bir tarihe kadar bizim olan toprakların yeniden kazanılması gerektiğini vurgulamış ve yeni nesillere hedef göstermiştir.

Irak'ta olan biteni

Görmenin zamanı geldi

Yanlışların hesabını

Sormanın zamanı geldi

Parçaladılar toprağı

Siyonistin vardır ağı

Şu kandile Türk bayrağı

Germenin zamanı geldi

En büyük hayalim arzum

Kapalı gitmesin gözüm

Musul Kerkük dostlar bizim

Girmenin zamanı geldi

Gözü kara Türk askeri

Şehit olur dönmez geri

Habur'dan tanklar ileri

Sürmenin zamanı geldi

Rahim Sağlam söyler ekler

Bizlere döndü tüfekler

Ümmet bizden yardım bekler

Varmanın zamanı geldi (DD, s. 48)

5.1.1.5. Birlik ve Beraberlik

İnsanlar dil, din, ırk vb. farklılıklar gözetmeden birlik ve beraberlik içerisinde yaşarlarsa mutlu ve huzurlu olurlar. Gençlerimizi buna teşvik etmeli her alanda başarıya ulaşmanın yolunun birlikte hareket etmekten geçtiğini onlara benimsetmeliyiz.

Aşağıdaki şiirde “Edirne’den Kars’a kadar” ifadesi âşığın birçok şiirinde yer almaktadır. Ayrıca “Türk’ü Kürd’ü Laz’ı bizim /İnsanıma gurban gurban” dizelerinde vatanın; bütün renkleriyle, herhangi bir ırk vb. ayrımı olmadan bir bütün olduğunu vurgulamaktadır.

Anadolu benim yurdum

Her yanına gurban gurban

Edirne’den Kars’a kadar

Vatanıma gurban gurban

Kötülükten sakınıyor

Sesi bana dokunuyor

Camilerden okunuyor

Ezanıma gurban gurban

Anadolu’dur yerimiz

Yiğidimiz hem erimiz

Odur bizim rehberimiz
Kur'an'ıma gurban gurban

Savaşlarda vermiş cengi
Bulunmaz dünyada dengi
Kırmızı bayrağın rengi
Al kanıma gurban gurban

Şehit ile gazi bizim
Yokuş ile düzü bizim
Türk'ü Kürd'ü Laz'ı bizim
İnsanıma gurban gurban

Canı cana yâr eyledi
Rahim Sağlam kâr eyledi
Yoktan bizi var eyledi
Sübhan'ıma gurban gurban (DD, s. 72)

Türk -İslam birliğini daima dile getiren Âşık Rahim Sağlam Batı medeniyetinin geçmişte de günümüzde de Müslüman coğrafyada zulümler yaptığını, bunu sona erdirmenin yolunun İslam birliğinden geçtiğini savunmuştur.

Şu haçlı soysuzları çizmeyi aştı
Bunlara dersini vereceğiz biz
Osmanlı torunu kükredi coştı
Türkün mührünü vuracağız biz

Bu insan hakları nerede hani

Sizler öldürdünüz bu kadar canı
Her yerde akıyor Müslüman kanı
Bunun hesabını soracağız biz

Çok yiğit kahraman insanımız var
Eğilmez dik duran devletimiz var
Uyan ey Türkoğlu hedefimiz var
Yirmi üçe böyle gireceğiz biz

Küçük devletlere açmış savaşı
Birlik olmalıyız Batı'ya karşı
Bu Rahim Sağlam'ın hayali düşü
İslam devletleri kuracağız biz (DD, s. 245)

İnsanlar birlik beraberlik içerisinde birçok şeyin üstesinden gelebilir. Birlikte hareket edebilen toplumlar tarihin her döneminde ekonomik ve sosyal yönden de kalkınmışlardır. Bu ruhun oluşması için ne gerekiyorsa yapılmalıdır.

“Allah Muhammet Aşkına” dizelerini tekrarla dile getiren âşık bu topraklarda yaşayan tüm insanlara yalvararak onlardan birlik beraberlik içerisinde olmalarını istiyor.

Birliğimiz bozulmasın
Allah Muhammet aşkına
Garibanlar ezilmesin
Allah Muhammet aşkına

Bölmek ister bizi fesat
O zaman edecek rahat
Kötülüğe verme fırsat

Allah Muhammet aşkına

Herkes birbirini tutsun

Haçlıları sürün gitsin

Şu kardeş kavgası bitsin

Allah Muhammet aşkına

Cephelerde Türk askeri

Şehit olur dönmez geri

Savaşır genç ihtiyarı

Allah Muhammet aşkına

Göz dikenler var toprağa

Saldırırlar sola sağa

Sahip çıkalım bayrağa

Allah Muhammet aşkına

Rahim Sağlam'ın muradı

Bırakalım şu inadı

Hepimiz Âdem evladı

Allah Muhammet aşkına (DD, s. 35)

5.1.2. Manevî Bilinç

Milletleri birbirine bağlayan en kıymetli sebepler maddî değil manevî sebeplerdir. Çünkü manevî bağlar geçmişten günümüze uzanır. Toplumlar arasında görünmez sevgi bağlarını kuran da yine manevî bilinçtir.

Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde yer alan konulardan birisi de din ve

tasavvufudur. Âşık, İslam'ın inanç ve esaslarını nazma dökmüş, duygu ve düşüncelerini böyle ifade etmeye çalışmıştır. Âşık Rahim Sağlam pek çok âşık gibi mensubu olduğu toplumun kültür, ahlâk ve inancını dile getirmede usta biridir. Allah'a ve peygambere olan sevgisini dile getirdiği şiirlerinde ölüm, ahiret, ibadet ve dünyanın geçiciliği gibi konuları işlemiştir.

5.1.2.1. Allah Sevgisi

İnsanoğlu Allah'ı tanıdıkça daha çok sever ve Allah'tan daha çok korkar. Diğer bütün varlıkları da O yarattığı için yani O'nun için sever. Bu sevgi şiirler vasıtasıyla gönüllere yerleştirilirse toplumdaki birçok olumsuz durum giderilmiş olur.

Âşık Allah'tan başka hiçbir şeyin derdine derman olmayacağını yegâne kurtarıcının O olduğunu aşağıdaki şiirinde ifade ediyor.

Kimim var kime yalvaram
Senden başka senden başka
Olmaz bu derdime çare
Senden başka senden başka

Dergâhında ben durayım
Güzel cemalin göreyim
Nerem var nere gideyim
Senden başka senden başka

Bütün canlılar bitecek
Gelip de sana yetecek
Bize kim imdat edecek
Senden başka senden başka

Rahimi'nin kara yüzü

Sevginle yanıyor özü

Kurtaracak var mı bizi

Senden başka senden başka (DD, s. 33)

Dua Allah ile kul arasında kuvvetli bir bağıdır. Dua çok ama çok önemlidir. Furkan suresi 77. ayette: "Habibim, insanlara de ki, duanız olmasaydı Allah katında ne ehemmiyetiniz vardı" buyuruluyor. Dua, insanı hayırlara, iyiliklere yönlendirir.

Aşağıdaki şiirinde Allah'tan başka kimsesinin olmadığını dile getiren âşık Allah'a dua ediyor.

Günahım çoktur ağlarım

Gözlerim yaştır Allah'ım

Su gibi sessiz çağlarım

Gönlümü coştur Allah'ım

Salma dünya telaşına

Ne yaparım bir başıma

Düşürme nefsim peşine

Yolunda koştur Allah'ım

Senden başka kimsem yoktur

Senin emirlerin haktır

Hayır kapıların çoktur

Bana da açtır Allah'ım

Bu Rahim Sağlam'ın özü

Seni söyler her dem sözü

Gazabından koru bizi

Rahmetin hoştur Allah'ım (DD, s. 63)

5.1.2.2. Peygamber Sevgisi

İnancımıza göre Allah'tan sonra en çok sevgiye layık olan, şüphesiz, Allah'ın Resûlü'dür. Bu gerçek, Kur'an'da şu şekilde ifadesini bulmuştur: “Peygamber, müminlere kendi nefislerinden daha sevgilidir.” (Ahzab, 33/6) Hz. Muhammed (asm) birçok erdemi kendisinde barındırdığından onun örnek kişiliğini şiirlerle aktarmak oldukça önemlidir.

“Allah Muhammet Sevgisi” adlı şiirinde peygamberimizin sevgisiyle dolan kalpte kötülüğe yer kalmayacağını dile getiren âşık; “İki cihanın serveri haline hayranım ben /Ayrılmadın hakikatten yoluna hayranım ben” dizeleriyle peygamberimize olan hayranlığını dile getirmiştir.

Bütün kalplerde olmalı

Allah Muhammet sevgisi

Mümin gönlüne dolmalı

Allah Muhammet sevgisi

Kader gelir seni bulur

Haklılar hakkını alır

Kötülüğe engel olur

Allah Muhammet sevgisi

Açar çiçekler bitirir

Kula rızıklar getirir

Seni cennete götürür

Allah Muhammet sevgisi

Kendini bilmeli kişi

İnsanlığın yoktur yaşı

Ailenin temel taşı

Allah Muhammet sevgisi

Rahim Sağlam yanar tüter

Ömür fani bir gün biter

Bütün kâinata yeter

Allah Muhammet sevgisi (DD, s. 55)

Dört halife İslam dininde çok büyük bir öneme sahip seçkin insanlardır. Hz. Muhammed'in hayatı boyunca en fazla değer verdiği dört halifeyi sevmek dinimizde samimi bir mümin olmanın gereklerinden sayılmıştır. Peygamberimizin gönlünde taht kurduğunu belirten âşık peygamberimizin ardından gelen dört halifeden bahsetmiştir.

Gökte iki harf okudum

Gördüm ismini habibin

Ya Rab bu ne hikmet dedim

Sordum ismini habibin

Ebubekir yardımcısı

Ömer Osman'dır yarısı

Ali aslanlar hacısı

Durdum ismini habibin

Rahim Sağlam söz söyledim

Gönül yarası eyledim

Bu gönlümde taht eyledim

Kurdum ismini habibin (DD, s. 80)

5.1.2.3. İbadet

İbadet; kulların, Allah'ın emrettiği vazifeleri O'nun emrettiği tarzda yerine getirmeleridir. İnsanların akıl, kalp ve vicdanlarını tatmin etmenin bir yolu olan ibadet Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde çok sık yer alan konulardan birisidir.

“Dünya ahiretin bir tarlasıdır” hadisini hatırlatan âşık ahirette huzurlu olmak için bu dünyada ibadet edilmesi gerektiğini anlatıyor.

Dünya ahiretin bir tarlasıdır
Ne ektinse onu biçersin gönül
Toprakten var oldun toprak olacan
Neden yükseklerden uçarsın gönül

O an sona erer hayat devranın
Kesilir kuvvetin kalmaz dermanın
Dost eline doğru çeker kervanın
Çift kapılı handan çıkarsın gönül

Rahim netsin abideyi makberi
Şefaatçi iki cihan serveri
Orada isterler amel defteri
İnşallah sağından açarsın gönül (DD, s. 157)

5.1.2.4. Ölüm ve Ahiret

Ölüm insan varlığı için bir âlemden diğerine intikal etmektir. Bu anlamda ölüm yok olmak değildir. İslam inancına göre insanlar yapıp ettiklerinin karşılığını ahirette görecekler. Bundan ötürü iyi işler yapıp güzel neticeler almak için çaba harcanmalıdır.

Âşık Rahim Sağlam aşağıdaki şiirinde ölümün kaçınılmaz olduğunu ve herkesin başına geleceğini, insanların bu dünyada yapıp ettiklerinin hesabının ahirette sorulacağını dolayısıyla güzel bir hayat sürmenin ,özellikle kul hakkına dikkat edilmesi

gerekliliğini hatırlatmıştır.

Günah sevabın yazılır
Haller yüce Hakk’a gider
Nere gitsem ona çıkar
Yollar yüce Hakk’a gider

Cümle kuşlar yuva eder
Haklı haksız dava eder
Müminler de dua eder
Eller yüce Hakk’a gider

Gözünden akıtır yaşlar
İnsanda bir hüznün başlar
Zikir eder dağlar taşlar
Yeller yüce Hakk’a gider

Yeter Rahim Sağlam yeter
Nice canlar ölmüş yatar
Gün tükenir ömür biter
Kullar yüce Hakk’a gider (DD, s. 92)

İnsanı bir ağaca benzeten âşık yaş ilerledikçe bir ağacın yapraklarını döküldüğü gibi ömür günlerinin de tükendiğini aşağıdaki şiirinde dile getiriyor.

Felek eğdi dallarımı
Bükülüyor yavaş yavaş
Gazel düştü yaprağıma

Dökülüyor yavaş yavaş

Bu belalı benim başım

Mevla'ya kalmıştır işim

Sarayımdan ömür taşım

Yıkılıyor yavaş yavaş

Tükenmedi benim ahım

Nedir benim bu günahım

Dünya tarla insan tohum

Ekiliyor yavaş yavaş

Rahim Sağlam yok zamanım

Yıllarca bitmez amanım

Yüklendi ecel kervanım

Çekiliyor yavaş yavaş (DD, s. 101)

5.1.2.5. Dünyanın Geçiciliği

Ömür, insanın doğumundan ölümüne kadar olan süredir. Kur'ân-ı Kerim, dünya hayatını şöyle tarif ve tasvir ediyor: "Bilin ki, dünya hayatı bir oyun, eğlence, süs, kendi aranızda (birbirinize karşı) övünme, mal ve evlat çoğaltma yarışıdır. (Bu) tıpkı bir yağmura benzer ki; bitirdiği ot, ekicilerin hoşuna gider, sonra kurur, onu sapsarı görürsün, sonra çerçöp olur. Ahirette ise çetin bir azap; Allah'tan mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı ise, sadece aldatıcı bir geçinmedir." (Hadîd, 57/20)

Âşık Rahim Sağlam şu fani dünyaya bazen gereğinden fazla değer verip yorulduğumuzu oysa bu dünya hayatının buna değmediğini "Haberim Yok" ve " Bu Dünyaya Bel Bağlama" adlı şiirlerinde dile getiriyor.

Verir malı alır canı

Bu dünyaya bel bağlama

Temelinden adı fani

Bu dünyaya bel bağlama

Gelir geçer kısa bir gün

Bazen ölüm bazen düğün

Doğru çalış öyle öğün

Bu dünyaya bel bağlama

Hani sende baki kalan

Bir gün eder evin talan

Yaradan'dır baki kalan

Bu dünyaya bel bağlama

Rahim Sağlam bende merak

Dallarımdan düştü yaprak

En sonumuz kara toprak

Bu dünyaya bel bağlama (DD, s. 34)

Aşağıda yer alan şiirlerinde Âşık Rahim Sağlam, genel anlamda dünyanın geçici olduğundan dolayısıyla dünyevi menfaatlere aldanıp yanlış yapılmaması gerektiğinden bahsetmiştir.

Aldanma dünyanın servet malına

O da derman olmaz senin haline

Mevla'm dert vermesin bir tek kuluna

İki gözü pınar olur unutma

Türlü serencamlar başa geçmesin
Dikkat et ömrünü boşa geçmesin
Bu dünyada yiğit vardan düşmesin
Sevdikleri kenar olur unutma

Rahim Sağlam dünya boştur bilirsin
Bazen ağlayıp da bazen gülersin
Âdem gibi bin yaşasan ölürsün
Akıbetin mezar olur unutma (DD, s. 114)

Mağrurlanma gururlanma arkadaş
Ne sana ne bana kalır bu dünya
Kimine yâr olmuş kimine yoldaş
Kimini bir derde salar bu dünya

Yakar sevda seni eder kül gibi
Dört tarafı rüzgâr gibi yel gibi
İnsanlar da akar gider sel gibi
Bir gün de canını alır bu dünya

Nerede Karun'un devleti varı
O da terk eylemiş bak bu diyarı
Acımaz bir cana öteden beri
İnsanlara mezar olur bu dünya

Rahim Sağlam söyler söz ile sübut
Tükenmez kaygılar biter mi umut
Doğana beşiktir ölene tabut
Herkesi bağrında bulur bu dünya (DD, s. 119)

Bu dünya başladı Âdem'den beri
İnsanlar kaç kere geldi de gitti
Kimisine oldu eğlence yeri
Kimisi yaşını sildi de gitti

Dünya servetine doymadı gözler
Arifler kâmiller bıraktı izler
Nice çok gelinler nice çok kızlar
Çiçeği burnunda soldu da gitti

Türlü gül bitirdi mukaddes teri
Hakkın elçisidir sözünün eri
Evliyalar enbiyalar serveri
Onlar da dünyaya geldi de gitti

Rahim Sağlam der ki bu sırrı hikmet
Yerini bulacak mülk-i adalet
Ermedi murada Şirin'le Ferhat
Dağları boşuna deldi de gitti (DD, s. 149)

Yalan dünya nicesini ağlatmış
Al yerine karaları bağlatmış
Yakupları Yusufı ağlatmış
Kim güldü dünyada sen de gülesin

Rahim Sağlam sen de kurdun bir yuva
Korkarım ki felek seni de sava
Hani ya nerede Âdem ile Havva

Kim kaldı dünyada sen de kalasın (DD, s. 195)

5.1.3. Eğitim

Eğitim, insanları her alanda yetiştirmek ve geliştirmektir. Bireylerin toplum içerisinde varlık göstermeleri için onların bilgi, beceri elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmektir. Bilgi, öğrenme, öğretme, öğrenci ve öğretmene verilen değer toplumun gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir.

Birçok şiirinde eğitimin, ilmin, bilgeliğin ve çalışkanlığın çok kıymetli olduğunu hatırlatan âşık; millet olarak en büyük düşmanımızın cahillik olduğunu dile getirerek “elimize silah yerine kalem almalıyız, vatanseverliğin en güzel göstergelerinden biri de çağın gereklerini takip edip bilimde, teknolojiye diğer milletlere örnek olmaktır” vurgusunu yaparak yeni nesillere yol göstermiştir.

5.1.3.1. İlimin Önemi

Toplumların maddî ve manevî her alanda yükselip ilerlemelerini temin eden unsurların başında ilim gelmektedir. Bu sebeple ilme, okumaya ve öğrenmeye büyük değer vermeliyiz. İnsanlığa doğru yolu ve gerçek saadeti göstermek üzere indirilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm'in ilk emri “İkra !” (Oku !) olmuştur.

Dünyada cehalet en büyük acı
Okumak okumak okumak lazım
Kulak ver sözüme kardeşle baci

Okumak okumak okumak lazım

Okumakla menzillere varılır

Okumakla dağlar taşlar yarılır

Okumakla fabrikalar kurulur

Okumak okumak okumak lazım

Okumayan toplum kalırmış yaya

Okul götürelim en ücra köye

Eller cayır cayır gidiyor aya

Okumak okumak okumak lazım

Okuyan toplumlar engeller aşar

Okumayan insan yolundan şaşar

Bizde kaç kişiye bir kitap düşer

Okumak okumak okumak lazım

Rahim Sağlam der ki sözlerimizi

Gerçeğe çevirek gözlerimizi

Okula göndererek kızlarımızı

Okumak okumak okumak lazım (DD, s. 167)

İdeal öğretmen sadece alan bilgisine sahip öğretmen demek değil; sevgi dolu, öğrencilerine dostça yaklaşan, hoşgörülü öğretmen demektir. Aşağıdaki şiirinde âşık iyi bir öğretmenin nasıl olması gerektiğini şiirsel bir dille ifade etmiştir.

İdealist öğretmen olmak istersen

Büyük çaba vermelidir öğretmen

Kazanmalı öğrencinin kalbini
Nakış nakış örmelidir öğretmen

Geceli gündüzlü vermeli savaş
Bütün gönüllere olmalı gardaş
Haksızlığa yanlışlığa arkadaş
Kale gibi durmalıdır öğretmen

Hoca olur ama sevgiyi bilmez
Gönül kazananlar ebedi ölmez
Çile çekmeyince başarı olmaz
Yüreklere girmelidir öğretmen

Gerisi yalandır hakikat gerçek
Öğretmen bir ağaç öğrenci çiçek
Öğretmen olmasa ne öğrenecek
Derslerini dermelidir öğretmen

Rahim Sağlam der ki gülü olmalı
Arı kovanında balı olmalı
Gerçeği söyleyen dili olmalı
Hakikati görmelidir öğretmen (DD, s. 160)

5.1.3.2. Çalışkanlık

Çalışkanlık, kişinin bir işi yapmak için gösterdiği gayret veya belirlenen bir işin ortaya çıkmasında harcanan emek olarak tanımlanmaktadır. Bir kişi ne kadar çok çalışırsa o kadar başarılı olur.

Âşık aşğıdaki şiirlerinde cehaleti bitirmenin yolunun çalışmaktan geçtiğini, hep ileriye bakmamız gerektiğini gençlere öğütlüyor.

Atamız emanet etti

Her yer sizin Türk gençliğı

Eller ay yıldıza gitti

Zaman sizin Türk gençliğı

Her an ileriye bakın

Cehaleti kökten yıkın

Koruyarak sahip çıkın

Vatan sizin Türk gençliğı

İlimi tekniğı bulun

Tek yürek tek yumruk olun

Hak yoludur senin yolun

İman senin Türk gençliğı

Kaçırma fırsatı durma

Kuru lafla kendin yorma

Düşmanına aman verme

Nişan senin Türk gençliğı

Rahim Sağlam işin zordur

Zarardan dönmesi kârdır

Kendi müziğimiz vardır

Ozan senin Türk gençliği (DD ,s. 49)

Canlılar cinliler bütün insanlar

Kalkar da rızkını alır erkenden

Güneş doğana dek yatıp uyuma

Arayan nasibin bulur erkenden

Dünya malı için sen düşme aha

Daima şükreyle Hamdulillaha

Muradın varsa yalvar Allah'a

Dilekler de kabul olur erkenden

Müminin evine varır giderler

Hakk'ın emri neyse onu güderler

Eğer yatıyorsan lanet ederler

Melekler kapını çalar erkenden

Rahim Sağlam seni tembellik yakan

İbadet içinde solmayan volkan

Hakk'a yakın olur erkenden kalkan

Mümin iman ile dolar erkenden (DD, s. 189)

5.1.3.3. Bilgelik

Bilgili, iyi ahlâklı, olgun ve örnek olma hali; kendini tanımanın bilgisi olarak tanımlanan bilgelik Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde de yer almıştır. Aslında bilgelik kuru kuruya bilgi edinmek değildir. Bilge insan bilgisini ve görgüsünü; iyiye, güzele, faydalı olana kullanan insandır.

Konuşan insanın sözünü kesme

Muhabbete zehir katmış olursun
Cahile darılma cahile küsme
Gaflet uykusunda yatmış olursun

Âşık da manayı anlamıyorsa
Ah çekip dertlenip inlemiyorsa
Dinleyici seni dinlemiyorsa
Kelamın boşuna satmış olursun

Dostluk kurup her insanla görüşme
Kötülerin kervanına karışma
Sakın ola düşünmeden konuşma
Sözünü geriye yutmuş olursun

Cahilin başında çok yeller eser
Yaklaşma yanına kaddini keser
Rahim Sağlam koymadınsa bir eser
Boşa gelip boşa gitmiş olursun (DD, s. 207)

Boşa mı indi kitaplar
Kara cahil kalma gardaş
Kalem tutan ellerimiz
Sakın silah alma gardaş

Örnek olalım cihana

Kötülük yakışmaz cana
Sahip çıkalım vatana
Boş boşuna ölme gardaş

Asalet dayanır soya
Kurban olam güzel huya
Eller gider yıldız aya
Sen de geri kalma gardaş

Rahim Sağlam yanar tüter
Kötü günler bir gün biter
Sana da bana da yeter
Memleketi bölme gardaş (DD, s. 99)

Gönül kırma kul kalbini
Bu yaptığın hoş olur mu?
Otur ki örnek alasın
Arifanlar boş olur mu?

Yaratanın ismi Celil
İkra suresidir delil
Cahiller her zaman cahil
Okuyana eş olur mu?

Ne anlatsan ona boştur

Yiyip içip gezmek hoştur
Zalimlerin bağı taşır
Gözlerinde yaş olur mu?

Sazımın üstünde perde
Her makamı çalmak nerde
Akıl ile fikir serde
Ayaklarda baş olur mu?

Rahim Sağlam türkü kokar
Şiirler ağıtlar yakar
Karşı dağdan maden çıkar
Bir duvara taş olur mu? (DD, s. 104)

5.1.4. Sosyal Hayat

İnsanların toplum içindeki yaşama biçimine sosyal hayat denir. Kişilerin sosyal hayattan tamamen koparılması mümkün değildir. Edebiyatla sosyal hayat her zaman iç içe olmuşlardır. Edebî eserler, çoğu zaman sosyal hayatı yansıtmış onunla ilgili çıkarımlarda bulunmuştur. Âşık Rahim Sağlam da şiirlerinde sosyal hayata dair çıkarımlarda bulunmuş; toplumsal yozlaşma, köy hayatı, gurbet, doğa ve akrabalık gibi konuları işlemiştir.

5.1.4.1. Toplumsal Yozlaşma

Menfaatin bütün değerlerin önüne geçtiği bütün toplumlarda değerler karmaşası yaşanır. Kültürel ve ahlaki değerlerini kaybeden toplumlarda yozlaşma çok hızlı bir şekilde ilerler ve toplumlarda derin yaralara yol açar.

Âşık Reyhanî'nin “Gidirem” adlı şiirine atıfta bulunan Âşık Rahim Sağlam “Gelirem” şiirini Reyhanî'nin gurbete giderken içinde duyduğu acıyı hissederek

yazmıştır. Şiirinde gurbet elleriyle köyünü kıyaslayan âşık büyük şehirlerdeki toplumsal yozlaşmaya dikkat çekmiştir.

Öz canımdan çok sevdiğim Erzurum

Çaresiz dişimi sıktım gidirem

Gafillerden darbe yedi gururum

Kaderime boyun büktüm gidirem

Selam olsun ecdâd ile ebâya

Abdurrahman Gazi, Habip Baba'ya

Tuz ektiler çalıştığım çabaya

Emeğimi suya kattım gidirem

Kırılmış sazımı astım tavana

Çevirdim yönümü döndüm divâna

Gurbet kelepçedir yurdu sevene

Bilerek koluma taktım gidirem

Palandökenlerin sisli dumanı

Engininde bulamadım gümanı

Ezanlar okundu seher zamanı

Üç kez geri döndüm baktım gidirem

Benim canım feda bin cana

Bin can az gelirse ikibin cana

Kırk sene gözyaşı döktüm fincana

Kattım Karasu'ya aktım gidirem

Yel devirsin sebeplerin kökünü

Sırtıma verdiler sitem yükünü

Kırk senedir beklediğim ekini

Harmana dökmeden yaktım gidirem

Alnımız apaçık yüzüm karasız

Buna rağmen bırakmadılar yarasız

Tambura köyünden Emrah çaresiz

Ben de Erzurum'dan çektim gidirem

Reyhanî'yim derdim gamım dinmedi

İftira darbesi cana sinmedi

Zeynel, Horasan'a gitti dönmedi

Bu da benim karabahtım gidirem. (Düzgün, 1997, s. 156)

Alışmadım gurbet elin tadına

Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Köyde sevdiklerim düştü yâdıma

Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Sabah uyanırım bülbüller ötmez

Tandırlar yanıp da dumanı tütmez

Bayram gelir kimse kimseye gitmez

Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Bekliyorum bizim eve gelen yok
Bizim bayramları burda bilen yok
Ölsem bile namazımı kılan yok
Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Gidirem demişti Reyhanî usta
Gurbet ellerinde düşmüştü hasta
Bir mektup gönderdim getirsin posta
Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Korna sesi müzik sesi araba
Sokak kalabalık hayat haraba
Menfaate dönmüş hısım akraba
Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Öyle özlemişim o bizim köyü
Serindir havası soğuktur suyu
Söğüdün altında ikindi çayı
Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Çok bozulmuş insanların niyeti
Küçüğün büyüğe yoktur hürmeti
Gurbette bilinmez insan kıymeti

Bekle gardaş geri döndüm gelirem

Rahim Sağlam buldum hamallık işi

Aybaşına yetişmiyor maaşı

Gelip öpeceğim toprağı taşı

Bekle gardaş geri döndüm gelirem (DD, s. 162)

Toplumsal yozlaşmanın dilimizden başlayarak birçok kültürel unsurumuzu yok ettiğinden yakınan Âşık Rahim Sağlam bu yozlaşmanın içinden çıkılmaz bir hal aldığını dile getirmiştir.

Taklitçiler bozdu lisanımızı

Eğlen gardaş eğlen hop devrindeyiz

Kötü yönettiler insanımızı

Beleş severiz lop devrindeyiz

Gençliğe bakarsın sanki çıldırmış

Namusu hayâyı elden aldirmış

Takım için babasını öldürmüş

Meydan tekme tokat top devrindeyiz

Sessiz kaldı Köroğlu'nun belleri

Nerde kaldı Dadaloğlu elleri

Ötmez oldu ozanların telleri

Açın televizyonu pop devrindeyiz

Rahim Sağlam olur kulun hatası

Nere gider bu geminin rotası

On kişiden biri akıl hastası

İlaç tüketiriz hap devrindeyiz (DD, s. 246)

Âşık Rahim Sağlam; âşıklık geleneğini tanıtmak ve gurbetteki Türk vatandaşlarına konser vermek için gittiğı Avrupa ülkelerine bir türlü alışmamış oraları sevememiştir. Buralardaki kültürel yozlaşma ve şairin yetiştiğı ortamla bu yerlerdeki kültürel farklılıklar âşığın ruh dünyasını oldukça etkilemiştir. Avrupa, Avusturya ve Almanya hakkındaki izlenimlerini aşağıdaki şiirlerinde anlatmıştır.

Avrupa dediğın bu imiş gardaş

Kulağa gelmiyor ezan burada

Gurbet elin gurbet eli var imiş

Gelip de geçmiyor zaman burada

Bir kere sevip de gönöl vermedim

Ben bu yerde eğlenip de durmadım

Her gün yağmur yağar güneş görmedim

Dağları sis bazen duman burada

Kültürler kaybolmuş kalmamış töre

Adamlar içiyor su gibi bira

Nasıl gideceksin gittiğın yere

Eğer bilmiyorsan lisan burada

Rahim Sağlam bize bakıp şaşarlar

Akşam olur meyhaneye koşarlar

Pop müziğı çalıp oynar coşarlar

Ne desin ne çalsın ozan burada (DD, s. 111)

Şu Avusturya'nın tükenmez kahrı

Ben nerede yavrularım nerede

Ortasından akar bir Tuna nehri

Ben nerede yavrularım nerede

Gelen garip giden garip yol garip

Bahçe garip çiçek garip gül garip

İnsan garip lisan garip kul garip

Ben nerede yavrularım nerede

Bülbül gibi gül dalına konayım

Ben bu derdin hangisine yanayım

Dağlar yol vermiyor geri döneyim

Ben nerede yavrularım nerede

Bu Rahim Sağlam'ın feryadı sesi

Bu yalan dünyada kalacak nesi

Uykudan uyandım gece yarısı

Ben nerede yavrularım nerede (DD, s. 121)

5.1.4.2.Köy Hayatı

Günümüzde temiz havanın, huzurun, güvenin ve sakinliğin kaynağı olarak görülen köy hayatı Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde sıkça işlediği temalardan biridir. Âşık Rahim Sağlam birçok şiirinde çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği köyünden bahseder, köyüne olan hasretini dile getirir. Köyüne her gittiğinde eski günlerini

hatırladığını, bilhassa anne ve babasıyla geçirdiği günleri unutamadığını ama artık köyünün de köyde yaşayanların da eskisi gibi olmadığını üzümlere ifade etmiştir.

Bizim köye yolum düştü

Benim anam babam hani

Gençliğim burada geçti

Benim anam babam hani

Bizim bu binalar n'olmuş

Bacaların otu solmuş

Kimi gitmiş kimi ölmüş

Benim anam babam hani

Bura bizim tandır başı

Üstünde kaynardı aşı

Şu anamın peynir taşı

Benim anam babam hani

Rahim Sağlam gözün doldu

Gurbet bize mesken oldu

Gelmeyeli yıllar oldu

Benim anam babam hani (DD, s. 51)

Aşağıdaki şiirinde Âşık Rahim Sağlam köy hayatıyla şehir hayatını karşılaştırmış. Günümüzde belki de halk arasında en çok tartışılan organik beslenme konusuna değinmiştir. Köyde bazı imkânsızlıkların yaşandığını ama bu yokluk içinde şehirde elde edemeyeceğimiz varlıkların olduğunu vurgulamıştır.

Bizlerde hamburger pizza olmazdı

Soğanı ikiye yarar yiyerdik

Bizim insanımız fast fod bilmezdi

Lavaş peynire sarar yiyerdik

Dolaşırdım bizim köyün dağını

Babamın da vardı iki sağını

Yayıktay yayılan tereyağını

Ekmeğin üstüne sürer yiyerdik

Kimse istemezdi bizden kirayı

Şehirde öğrendik pulu parayı

Misafire hazırlardık sofrayı

Taze yumurtayı kırar yiyerdik

Şimdi arıyoruz geçen zamanı

Ziyaret ederdi insan insanı

Babam keser idi bize kurbanı

Senede bir eti görür yiyerdik

Rahim Sağlam düşme artık telaşa

O zaman vefalıydı gardaş gardaşa

Toplar kuruturduk yaprağı kışa

Evelik düvelik örer yiyerdik (DD, s. 152)

Âşık aşağıdaki şirinde köyünün karlı yaylalarına olan özlemini dile getirmiş.
Gurbetin kendisini onlardan ayrı düşürdüğünden yakınmıştır.

Dumanlının karı kalkmaz
Gel gör bizim yaylaları
Dostlar hatırımdan çıkmaz
Gel gör bizim yaylaları

Yeniden başladık söze
Soğuk olur kervan göze
Mekân olmuş gelin kıza
Gel gör bizim yaylaları

Palandöken Dumlu Baba
Canlıya olmuştur yuva
Hoş kokular serin hava
Gel gör bizim yaylaları

Kaval çalar delikanlı
Hem şerefli hem de şanlı
Koyun güder Berikanlı
Gel gör bizim yaylaları

Gümüşhane Kelkit Şiran
Onlar da yaparlar seyran
Koyun yoğurdundan ayran
Gel gör bizim yaylaları

Germicek'te türkü yazdım

Topladım gülleri dizdim

Rahim Sağlam sazla gezdim

Gel gör bizim yaylaları (DD, s. 46)

Âşığın gurbette köyü düşmüştür aklına lakin köy artık eskisi gibi değildir. Nice sevdikleri ya başka diyarlara göç etmiş ya da vefat etmişlerdir. Sevdikleriyle hep beraber yaşadığı o köyü aramaktadır âşık.

Terk eyledim vatanımı yurdumu

Artık benim neyim kaldı o köyde

Kime anlatayım ben bu derdimi

Deli gönül aşkı buldu o köyde

Gurbet eller çareydi insana

Sarılr yatardık kirli yorgana

Emmim dayım çekti gitti bir yana

Dedem ile ninem öldü o köyde

Seneler haftalar çok çabuk geçti

Siyah saçlarıma beyazlar düştü

Anam babam vardı onlarda göçtü

Nice Koçyiğitler soldu o köyde

Sever idim baharını yazını

Dolaşırdım deresini düzünü

Düğününde derneğinde sazını

Rahim Sağlam az mı çaldı o köyde (DD, s. 125)

5.1.4.3. Gurbet

Gurbet insanın doğup büyüdüğü yerden, ailesinden, sevdiklerinden uzakta kalmasıdır. Maddî sonuçları olduğu gibi manevî sonuçları da vardır gurbetin. Bazen de olgunlaşmanın, başkalarından yardım almadan ayakta durabilmenin adıdır gurbet.

Âşık Rahim Sağlam birçok şiirinde gurbet temasını işlemiştir. Gurbet demek hasret demektir âşık için. Kimi zaman anaya, babaya, evlada, yâre; kimi zaman da köyüne, eski günlere, dağlara, derelere, yaylalara hasret kalmıştı âşık. Dertli sazıyla diyar diyar gezdiğini, gurbete bir türlü alışamadığını, memleketinin dağına, taşına, yaylasına hasret kaldığını dile getirdiği “Gurbet Elde” şiiri de bunlardan birisidir.

Beni köyümde arama

Bahar yazım gurbet elde

Güneş doğar gün akşamlar

Başlar sızım gurbet elde

Başı duman karlı dağlar

Etrafında yeşil bağlar

Bir gün değil her gün ağlar

İki gözüm gurbet elde

Karıştım aktım sellere

Düşmüşüm uzun yollara

Ne diyeyim yâd ellere

Çekmez nazım gurbet elde

Rahim Sağlam dağlar aşım

Diyardan diyara göçtüm

Beraberce çok dolaştım

Dertli sazım gurbet elde (DD, s. 39)

İnsanlar yaşamadığı tecrübelerin acısını bilmezler. Âşık Rahim Sağlam bu şiirinde gurbeti de ancak onu yaşayanların anlayacaklarını dile getiriyor.

Kahrını derdini gurbet ellerin

Çeken bilir çekmeyenler ne bilir

Ağlayarak gözlerinden yaşını

Döken bilir dökmeyenler ne bilir

Ölene denk değıştirmez huyunu

İçsen bile zehreder suyunu

Muhannetin kapısına boynunu

Büken bilir bükmeyenler ne bilir

Aptallar da giymiş aptal donunu

Düşünmemiş ahirini sonunu

Gönül tarlasına aşk tohumunu

Eken bilir ekmeyenler ne bilir

Bu Rahim Sağlam'ın geçti çağları

Viran oldu bahçeleri bağları

Âşık olan külünk ile dağları

Söken bilir sökmeyenler ne bilir (DD, s. 219)

Âşıktaki bir türlü alışamadığı gurbetten bir kaçış isteğı vardır. Gurbetten hep bir şikâyet hali söz konusudur. Gurbet onu o kadar yormuştur ki memleketinin “Dikenini de gül görünür” âşığa.

Kalk gidelim deli gönöl

Artık bize yol görünür

Ağlıyorum melöl melöl

Gözlerimde sel görünür

Bal ile sundular zehri

Harap oldu vücut şehri

Çekilmez gurbetin kahri

Bir dakkası yel görünür

Rüzgâr eser serin serin

Mazisi bende çok derin

Doğup büyüdüğüm yerin

Dikeni de gül görünür

Rahim sağlam edna kulum

Mevla'ya ayandır halim

Yüksek dağdan geçti yolum

Baktım bizim el görünür (DD, s. 94)

Gurbette hasretlik çekenler; vatanını canından çok sevenler, ondan ayrı kalmayı ölümle eşdeğer görenlerdir. “Vermesin” şiirini âşık bu hissiyatla yazmıştır.

Vatandan ayrılmak ölümden beter

Ayrılığı uçan kuşa vermesin

Gurbet el dediğin ömürler söker

Ele güne öz gardaşa vermesin

Kara taş üstüne tohum ekilmez
Kurumuş fidan da yere dikilmez
Ahlaksız adamın derdi çekilmez
Dilerim ki hiçbir başa vermesin

Rahim Sağlam der ki yetemezsin ki
Gençlik elden uçar tutamazsın ki
Bir santim ileri atamazsın ki
Mevla'm ayağını taşa vermesin (DD, s. 202)

5.1.4.4. Doğa

Doğanın neresine bakarsak bakalım göreceğimiz şey sevgidir. İnsanoğlu daha huzurlu ve daha güzel bir dünyada yaşamak istiyorsa her yere sevgi tohumlarını ekip onları yeşertmelidir. Doğaya olan hassasiyet maalesef günümüzde oldukça azalmıştır. Bu sevgiyi yeniden canlandırmak için şairlerin etkileyici diline ihtiyaç vardır.

Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde doğa memleket hasretiyle bütünleşir. Doğa sevgisini aktarmak için şiirleri ve şiirlerin duygu yüklü dilini kullanmak oldukça önemlidir.

“Gidelim” şiirinde âşık memleketine baharın gelişini anlatıyor. Bahar mevsiminde memleketinin bir başka olduğunu içindeki kavuşma arzusunun bu mevsimde daha da arttığını anlatıyor.

Ben gelende bizim eller kış idi
Bahar gelsin kuşlar ötsün gidelim
Yeni açmış idi kar çiçekleri
Kuşburnular yaprak tutsun gidelim

Alçaklı yükseklili görülen dağlar

Derelerin suyu yavaşça çağlar
Yeni başkaldırmış bahçeler bağlar
Yeşillensin bitsin öyle gidelim

Rahim Sağlam katar katar turnalar
Koyun kaçır kurt koyunu kovalar
Babam ile ektiğimiz tarlalar
Dalga vursun yatsın öyle gidelim (DD, s. 174)

Âşık Rahim Sağlam baharın gelişiyile memleketinin dağlarının, insan ve hayvanların yaşamının nasıl değişip dönüştüğünü aşağıdaki şiirlerinde dile getirmiştir.

Bizim elin ilkbaharı gelince
İlgıt ılgıt eser yeli dağların
Hele bir de mayıs ayı olunca
Açar her tarafta gülü dağların

Rüzgâr vurur ekinleri eğilir
Koyun sesi kuzu sesi duyulur
Birer birer sürüleri yayılır
Her yana süs verir malı dağların

Yamacında soğuk sular akıyor
Elvan elvan çiçekleri kokuyor
Yağmurlar yağıyor şimşek çakıyor
Akar boz bulanık seli dağların

Mesken olmuş nicesine binlere
Kaynak olmuş insanlara canlara
Derdini anlatan âşıkânlara
Acaba ne söyler dili dağların

Rahim Sağlam gözyaşını döküyor
Bu hasretlik benim belim büküyor
Yavrular sılada yolum bekliyor
Bırakmaz gideyim yolu dağların (DD, s. 194)

Alçağında duman yükseğinde kar
Bir başka yayladır bizim yaylalar
Cennet misalidir gelince bahar
Bir başka yayladır bizim yaylalar

Dal dala yaslanmış dumanlı dağlar
Soğuk gözelerin suları çağlar
Kış gelir her yanı kar boran bağlar
Bir başka yayladır bizim yaylalar

Bir yaralı kuş var durmadan öter
O kuşun feryadı ne zaman biter
Garip bir mezar var yıllardır yatar
Bir başka yayladır bizim yaylalar

Rahim Sağlam bir zamanlar yürüdüm

Siyah saçlarıma ağlar bürüdüm

Gidemedim hasretiyle eridim

Bir başka yayladır bizim yaylalar (DD, s. 208)

5.1.4.5. Akrabalık

Yaşadığımız toplumun gereklerinden birisi de akrabalıktır. Akrabaları ziyaret etmek, onlara yakınlık göstermek toplumumuz için önemli bir değerdir. Akrabaların maddî ve manevî olarak birbirlerine ihtiyacı olduğu gerçeği hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Aşağıdaki şiirinde âşık, yakınlarından dert yanmakta, onların arayıp sormamalarından şikâyetçi olmaktadır.

Çoktan beri gelmiyorsun

Yoksa uzak yol mu gardaş

Arayıp da sormuyorsun

Bizde koydun hal mi gardaş

Gurbet ele çıktın kâra

Seni değiştirdi para

Bilmezsin hısım akraba

Elin kızı gül mü gardaş

Otururduk binamız bir

Evimiz bir hanemiz bir

Anamız bir babamız bir

Şimdi olduk el mi gardaş

Rahim Sağlam oldun âşık

Bahtına doğmadı ışık

Ne k s l  ne barışık

Konuşmuyor dil mi gardaş (DD, s. 100)

5.1.5. Beşeri Duygular

İnsan çok hassas bir canlıdır. Bu hassasiyeti dünyaya gelişiyle başlar. Her insanda yaratılışı gereği birtakım duygular vardır. Bu duygular terbiye edilir yani eğitilirse onlardan istifade edilebilir ancak terbiye edilmezse bazı kötü kabiliyetler ortaya çıkabilir.

Âşık Rahim Sağlam; aşk, ayrılık, sevgi, saygı, yalnızlık, ümitsizlik,  zlem, yakınma gibi birçok beşeri duyguyu şiirlerinde sıkça işlemiştir.

5.1.5.1. Aşk

Sevginin bir üst mertebesi olarak tanımlayabileceğimiz aşk; çoğu zaman kişinin iradesinin dışında kalbe yerleşen bir duygudur. Âşıkların aşkı genellikle nefs  değil kalb dir ve bu hususta örnek teşkil etmektedir.

Aşk, Rahim Sağlam'ın şiirlerinde çok sık işlenen konulardan biridir. Âşık sevdiğinin onun aşkına karşılık vermemesinden yakınır genellikle. Ondan ayrı kalmanın, ona kavuşamamanın verdiği hüznü dile getirir.

Aşağıdaki şiirinde sevdiğine kavuşmanın zorluklarından bahisle  şık, sevdiğine olan bağlılığını dile getirmiştir.

 ıkar yeşilleri giyme alları

Bundan sonra kara bağla sevdiğim

Beni iyiletmez doktor elleri

Kendi ellerinle bağla sevdiğim

Can alıcı kirpiklerin kaşların

Gitti gurbet ele dönmez g  lerin

Kurumasın gözden akan yaşların

Pınar ol da durma çağla sevdiğim

Sevip bir güzele erişmesi zor

Engeller arada görüşmesi zor

Ben burda sen orda kavuşması zor

Ah çekip yüreğin dağla sevdiğim

Rahim Sağlam tek başına kalınca

Vadem dolup o dost kapım çalınca

Senden ayrı gurbet elde ölünce

Gel de mezarımda ağla sevdiğim (DD, s. 173)

Kerem ile Aslı Türk folkloru içinde en çok bilinen halk hikâyeleri arasındadır. Günümüzde Kerem ile Aslı hikâyesindeki gibi aşkın önündeki en büyük engel kavuşamamak olmasa da, aşk deyince geçmişten günümüze hiç unutulmayan bu halk hikâyesi akla gelmektedir. Âşık Rahim Sağlam da şiirlerinde bu halk hikâyesini ve kahramanlarını sıkça anmıştır.

Nasıl bir sevdaya düştük

Sen yanarsın ben yanarım

Kerem'i Aslı'yı geçtik

Sen yanarsın ben yanarım

Zülfünü dökmüş bir yana

Ok gibi batıyor cana

Ellerin değmesin bana

Sen yanarsın ben yanarım

Yaktın beni şahin gözlü
Yüreğimi koydun közlü
El ne bilsin gizli gizli
Sen yanarsın ben yanarım

Rahim Sağlam düşmüş zara
Haber verin nazlı yâre
Bu sevdaya yoktur çare
Sen yanarsın ben yanarım (DD, s. 65)

Rahim Sağlam hayal kalmaz kurardı
Ferhat Şirin için dağlar yarardı
Yine akşam oldu hava karardı
Güneş aştı nazlı yardan haber yok (DD, s. 153)

5.1.5.2. Ayrılık

Ayrılık bazen sevdiklerinden bazen memleketinden uzakta kalmaktır. Bu uzaklığın ızdırabını her zaman içinde duyan Âşık Rahim Sağlam şiirlerinde ayrılık temasını sıkça işlemiştir.

“El Kapıları” adlı şiirinde memleketinden ayrı kalmanın artık canına tak ettiğini anlatıyor.

Yirmi yıldır gözlerimden yaş döker
Ayrılık hasretlik el kapıları
Şu yalan dünyayı başıma yıkar
Ayrılık gurbetlik el kapıları
Civan canım kocalığa yetirdi

Yedi bu ömrümü aldı götürdü
Siyah saçlarımda aklar bitirdi
Ayrılık gurbetlik el kapıları

Gece yarıları yaşlarım aktı
Beni vatanımdan ayrı bıraktı
Kınamayın dostlar içimi yaktı
Ayrılık gurbetlik el kapıları

Rahim Sağlam sözlerimi bitirem
Arzu halim yazam yara yitirem
Koymadı ki ben yuvamda oturam
Ayrılık gurbetlik el kapıları (DD, s. 136)

Ayrılık hayatta herkesin yaşayacağı bir duygudur. Bu duyguyla başa çıkmak ve buna alışmak gerekir. Aşağıdaki şiirinde âşık, ne denli zor olsa da ayrılık acısına alıştığını daha doğrusu alışmak zorunda kaldığını dile getirmiştir.

Ayrılığa hasretliğe sevdiğim
Gurbet elde kala kala alıştım
Mızrabıma perdelere telime
Dertlerimi böle böle alıştım

Viran oldu bahçelerim bağlarım
Kar boran bürür gönül dağlarım
Gizli gizli sessiz sessiz ağlarım
Gözlerimi sile sile alıştım

Gurbet aldı gitti babam anamı
Viran etti köyümdeki hanemi
Ferhat dağı yardı bende sinemi
Yüreğimi dele dele alıştım

Rahim Sağlam hayalimden düşümden
Neler geldi geçti benim başımdan
Elime almışım küçük yaşımdan

Ben bu sazı çala çala alıştım (DD, s. 165)

Yâlden ayrı düşmüştür âşık ve o günün şartlarında sevdiğine mektubunu ulaştırması neredeyse imkânsızdır. Âşık bu çaresizlik içerisinde dertlerini mısralarla anlatmıştır.

Bugün yine efkârlandım gamlandım
Ahvalimi yazam yâre bildirem
Çoktan beri ben sıladan ayrıldım
Arzuhâlîm yazam yâre bildirem

Gurbet eller bırakmaz ki geleyim
Postacı da gelmez haber alayım
Gelen yok giden haber salayım
Arzuhâlîm yazam yâre bildirem

Siyah saçım beyazlanıp solmadan
Dertler beni birer birer bulmadan
Güneş doğdu günüm akşam olmadan
Arzuhâlîm yazam yâre bildirem

Rahim Sağlam gözyaşını sileyim

Ne haldesin kimden sorup bileyim

Kimler ile dertlerimi böleyim

Arzuhâlim yazam yâre bildirem (DD, s. 161)

5.1.5.3. Sevgi

Sevgi; sadakat, hoşgörü, bağlılık demektir. Modern toplumlarda sevgi maalesef yozlaşmıştır. Sevginin sade ve katıksız halde yer aldığı şiirleri yeni nesillerin dikkatine sunmak bu duygunun yeniden o saf ve temiz haline dönüşmesine katkıda bulunacaktır.

Âşık Rahim Sağlam'ın şiirlerinde sevginin birçok çeşidi vardır; anne sevgisi, memleket sevgisi, vatan sevgisi vb. Âşığa göre, sevgidir toplumları ayakta tutan ve onların birbirinin yardımına koşmasını sağlayan.

Âşığın anne-babasına olan sevgisi ve özlemi bir başkadır. “Anam” adlı şiirinde annesine olan sevgisini anlatmıştır.

Yavruları kalmış gurbet ellerde

Yıllardır hasretlik çeken anam oy

İki gözü dönmüş akan sellere

Ağlayıp gözyaşı döken anam oy

Gece gündüz çalışarak ezilmiş

Yorulunca rengi benzi bozulmuş

Kuzusunu görmeyince üzülmüş

Yanık yüreğini yakan anam oy

Rahim Sağlam emekleri boşuna

Zehir katmış ekmeğine aşına

Çektiğini taç eylemiş başına

Kaderine boyun bükten anam oy (DD, s. 130)

Başkalarının derdiyle dertlenmektir sevgi. Âşık aşağıdaki şiirini bu duygularla yazmıştır.

Bir çocuk anadan yetim

Kalması yandırır beni

Bir yiğit gurbette mahzun

Olması yandırır beni

Kalleşlik yakışmaz ere

Çürük olan verir fire

Bir dost bir dostundan yara

Alması yandırır beni

Acı vardır gözyaşında

Eller ağlaşır başında

Bir insanın genç yaşında

Ölmesi yandırır beni

Rahim Sağlam sözü dertli

Doğar iken özü dertli

Bir ozanda sazı dertli

Çalışı yandırır beni (DD, s. 53)

Kendi insanına ve değerlerine sahip çıkmanın adıdır sevgi. Âşık Rahim Sağlam aşağıdaki şiirini bu hissiyatla yazmıştır.

Gezdim dünyayı dolaştım

İnsanımdan güzeli yok
Nice okyanuslar aştım
Ummanımdan güzeli yok

Batı'ya verme hevesini
Benimseme töresini
Gel dinleme çan sesini
Ezanımdan güzeli yok

Hakikati buldu geçti
Cehaleti sildi geçti
Çok peygamber geldi geçti
Sultanımdan güzeli yok

Gerçekleri ettim hece
Bunu bilen olur yüce
Dinim İslam dilim Türkçe
Kur'an'ımdan güzeli yok

Mevla gerçek her şey fani
Veren Allah alır canı
Ölürsem koysunlar beni
Vatanımdan güzeli yok

Rahim Sağlam sakın kanma

Günah ateşine yanma

Çok müzikler vardır anma

Ozanımdan güzeli yok (DD, s. 56)

5.1.5.4. Saygı

Saygı, insanın diğer tüm varlıklara dikkatli, özenli ve hassas yaklaşmasıdır. Onlara değer vermesi ve onları anlamaya çalışmasıdır. İnsan, etrafındaki bütün canlılara duyarlı olmalı, onları incitmekten şiddetle kaçınmalıdır.

“Hatır kırma can incitme” dizesiyle âşık bütün canlılara saygılı olmamız gerektiğini hatırlatmıştır.

Gönül sana nasihatim

Hatır kırma can incitme

Dinle sözümü evladım

Hatır kırma can incitme

Bakarlar günah sevaba

Ne söyler diller acaba

Çekerler bir gün hesaba

Hatır kırma can incitme

Kötü insan menzil almaz

Mevla ondan razı olmaz

Bu dünya kimseye kalmaz

Hatır kırma can incitme

Ettiklerin başa döner

İki gözün yaşa döner

Mevsim geçer kışa döner

Hatır kırma can incitme

Kulun kusurunu görme

Ondan alıp ona verme

Garibin üstüne varma

Hatır kırma can incitme

Hakikat yolunu yayla

N’olur gerçekleri söyle

Rahim Sağlam dikkat eyle

Hatır kırma can incitme (DD, s. 41)

5.1.5.5. Yalnızlık

Bazen insan mutluluğunu veya üzüntüsünü paylaşacak birilerine ihtiyaç duyar.Ancak etrafında kimseyi bulamaz.İşte yalnızlık tam da böyle bir haldir.Âşık Rahim Sağlam “yalnızlık” konulu şiirlerine genellikle sevdiklerinin onu yalnız bıraktığından yakınarak bu durumdan şikayetçi olur.

“Sahipsizim aresizim Garibim” şiirinde âşık bu defa kendisi memleketindedir fakat sevdikleri ya uzaklardadır ya da onu arayıp sormamakta ona vefasızlık etmektedirler. Âşık kendini yalnız hissetmektedir.

Gelen olmaz giden olmaz yurduma

Sahipsizim aresizim garibim

Arasam da derman olmaz derdime

Sahipsizim aresizim garibim

Bir kardeşim kalmış ben için ahde

Onun için deli gönül merakta
Anam babam kalmış benden ırakta
Sahipsizim çaresizim garibim

Bir bacım var o da beni aramaz
Bir büyük kardeşim işe yaramaz
Sahibi olana kimse vuramaz
Sahipsizim çaresizim garibim

Rahim Sağlam bakın gözüm yaşına
Selam edin yârenime eşime
Ölürsem yazdırın mezar taşıma
Sahipsizim çaresizim, garibim (DD, s. 168)

5.1.5.6. Ümitsizlik

Hayatta kalabilmek, var olabilmek için ümit etmek gerekir. İnsanları ümitsizliğe sürükleyen birçok neden vardır. Aşağıdaki şiirinde; sevdiğine kavuşamamanın hüznüyle yalnızlığından dem vuran âşık, aslında dünyanın düzeninin hep böyle olduğunu, nice âşıkların kavuşamadan bu dünyadan göçtüğünü ve artık kendisinin de bu durumu kabullendiğini hiçbir ümidinin kalmadığını dile getirmiştir.

Vardım gittim bir tabibe danıştım
Benim bu derdimi bilen yok imiş
Bir yanda üzüntü bir yanda keder
Bu yalan dünyada gülen yok imiş

Hele bakın bu feleğin işine
Zehir katar ekmeğine aşına

Gurbet elde kaldım yalnız başıma
Ah ettim ahıma gelen yok imiş

Gönül verdim bir soysuzun birine
Gece gündüz yalvarırım pirime
Kerem yandı Han Aslı'nın narına
Ferhat gibi dağı delen yok imiş

Rahim Sağlam der ki yiğidi eri
Çoğunun muradı kalmıştır yâri
Şöyle bir düşündüm Âdem'den beri
Eğlenip burada kalan yok imiş (DD, s. 231)

Sevdiğine bir türlü kavuşamadığını dile getiren âşık aşağıdaki şiirlerinde ümitsizliğini dile getirmiştir.

Telefon hatları kapandı yârim
Elde mektup gözlerimde yaş kaldı
Ne ben gelebildim ne sen aradın
Aramızda çözülmeven iş kaldı

Mektup saldım postacıya gelmedi
Göle dağlarında sabrım kalmadı
Seni görmeyeli yüzüm gülmedi
Yıkıldı da bir tarafım boş kaldı

Rahim Sağlam nerde kaldı söyleyin

Ağlayarak sazın çaldı söyleyin

Beni sevdiğime öldü söyleyin

Mezarımda bir dikili taş kaldı (DD, s. 135)

5.1.5.7. Özlem

Âşıklık geleneğinde en sık işlenen konulardan birisi de özlem (hasret) konusudur. Toplumun kültürel aynası olan türkülerin birçoğunda hasret dile getirilmiştir. Âşıklar toplumun hislerine tercüman olmuş onların acılarını, sevinçlerini, özlemlerini şiirlerine yansıtmışlardır. Böylece yeni nesiller bu eserlerde Anadolu insanını yaşamı hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

Erzurum'un Aşkale ilçesine bağlı Dere köylü olan Âşık Rahim Sağlam “Karlı Dağlar Arkasında” şiirinde köyünü, köyündeki ailesini, köyünün güzelliklerini anlatıyor. Atalarının, dedelerinin burada yaşayıp öldüklerini ve onlara olan özlemini hüznle dile getiriyor.

Şu görünen bizim eller

Karlı dağlar arkasında

Büklüm büklüm giden yollar

Karlı dağlar arkasında

Kavuşmamış arzusuna

Razı olmuş yazısına

Ana ağlar kuzusuna

Karlı dağlar arkasında

Sivri Dağı'nın tepesi

Yükseğinde kuşlar sesi

Bitmedi anamın yası

Karlı dağlar arkasında

Yollarında kaldı gözüm
Ayşe yârim Ozan kuzum
Seçil ile Çağla kızım
Karlî dağlar arkasında

Bey pınarın soğuk suyu
Başında yaparlar toyu
Aşkale'nin Dere köyü
Karlî dağlar arkasında

Rahim Sağlam ordan geldi
Atam dedem doğdu öldü
Mezarları garip kaldı

Karlî dağlar arkasında (DD, s. 31)

Çocuklarına olan özlemine değinen âşık özlemini sazıyla dile getirdiğini “Saz ile bağrımı dövdiğüm zaman” dizesiyle vurguluyor.

Gurbet elde bir dert girer içime
Başımı yastığa koyduğum zaman
Yavrularım asla çıkmaz aklımdan
Bir çocuk sesini duyduğum zaman

Gözlerim yollarda kulağım seste
Aramız uzaktır gelmiyor posta
Ayrılık elinden olurum hasta

Şu geçen günleri saydığım zaman

Âşıklar sözünü sıralı söyler

Düşünür daima aralı söyler

Derler Rahim Sağlam yaralı söyler

Saz ile bağrımı dövdüğüm zaman (DD, s. 185)

“Götürün Köyüme Beni” adlı şiirinde köyüne olan özlemini dile getirmiştir.

Gurbet elin suyu acı

Götürün köyüme beni

Yolun bekler gardaş bacı

Götürün köyüme beni

Ne işim var benim burda

Hasret kaldım bizim yurda

Her bir mazim gizli orda

Götürün köyüme beni

Ben derdimi bilirisem

Eğer hasta olurusam

Buralarda ölürüsem

Götürün köyüme beni

Rahim Sağlam var muradım

Yaşlanmışım yok rahatım

Yavrulara nasihatim

Götürün köyüme beni (DD, s. 52)

5.1.5.8. Yakınma

İnsan bazen içini birilerine dökmek, derdini paylaşmak ister. Bu çoğu zaman o kişiyi rahatlatır, kendini iyi hissettirir. Yakınmak, dert yanmak, sızlanmak halk şiirinde en çok işlenen temalardan birisidir. “Gurbet Eli Gezdim Ben Adım Adım” şiirinde âşık bir türlü yüzünün gülmediğinden, gözlerinin sürekli yaşlı kaldığından yakınıyor.

Gurbet eli gezdim ben adım adım

Gâhî efkârınan gâhî yaşınan

Derdim üstüne dert sıraladım

Bazı baharınan bazı kışınan

Gülüp eğlenmeye vaktim olmadı

Çektiğim çileler hele dolmadı

Anadan doğalı yüzüm gülmedi

Nere gidem bu belalı başınan

Bu faniye gelen kalmadı göçtü

Nice yiğitlere kefenler biçti

Otuz yıllık ömrüm nafîle geçti

Eyvah hayalinen eyvah düşünen

Rahim Sağlam dertler ile çağrıldım

Ben anamdan ağlayarak doğrudum

Küçük yaşta kamu dertle yoğrudum

Hayat beni alt eyledi tuşunan (DD, s. 186)

5.1.6. Kişilik Özellikleri

Âşık Rahim Sağlam, şiirlerinde doğruluk, hoşgörü, sadakat, sorumluluk, sabırlı olmak, vefa, cömertlik gibi değerlere de yer vermiştir.

5.1.6.1. Doğruluk

Doğruluk en önemli erdemlerden biridir şüphesiz. Toplumda yaşayan diğer insanların size güvenmesi sizin doğruluğunuza, dürüstlüğünüze bağlıdır. Âşık Rahim Sağlam aşağıdaki şiirinde doğru varken yanlış yola gitmemeyi bunun sonucunda hayatta hep kazançlı çıkılacağını öğütlemektedir.

Çalış didin ele karşı

Yatma oğul yatma oğul

Gönlünde kin kula karşı

Tutma oğul tutma oğul

Günah alma bile bile

Ne dilerse Hak'tan dile

Doğru varken yanlış yola

Gitme oğul gitme oğul

İnce ince gram gram

Mevla'ya hesabın verem

Hele kazancına haram

Katma oğul katma oğul

Rahim Sağlam güzel düşün

Doğru gider elbet işin

Çıkar için arkadaşın

Satma oğul satma oğul (DD, s. 58)

5.1.6.2. Hoşgörü

Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans anlamlarına gelen hoşgörü Âşık Rahim Sağlam şiirlerinde kalp kırmama, hiç kimseyi hakir görmeme, can incitmeme gibi vurgular yapılarak dile getirilmiştir. Hoşgörünün olmadığı yerde savaş vardır. Bu yüzden barışçı olmak ve hoşgörüyü çocuklarımıza benimsetmek çok önemlidir.

Bu dünyaya sevgi barış

Gelmedi ki güleyim ben

Mümin de mümine gardaş

Olmadı ki güleyim ben

Herkes alsa emeğini

Bir eyleyip yüreğini

Müslümanlar ekmeğini

Bölmedi ki güleyim ben

Gel ayırma kul farkını

Terse çevirir çarkını

Fakir zenginden hakkını

Almadı ki güleyim ben

Yas bürümüş sanki özü

Kan ağlıyor iki gözü

Mazlumun yetimin yüzü

Gülmedi ki güleyim ben

Rahim Sağlam biter sesim
O zaman geçer hevesim
Ölmeden evvele nefsim
Ölmedi ki güleyim ben (DD, s. 73)

Gönül kırma kul kalbini
Bu yaptığın hoş olur mu?
Otur ki örnek alasın
Arifanlar boş olur mu?

Yaratanın ismi Celil
İkra suresidir delil
Cahiller her zaman cahil
Okuyana eş olur mu?

Ne anlatsan ona boştur
Yiyip içip gezmek hoştur
Zalimlerin bağı taşır
Gözlerinde yaş olur mu?

Sazımın üstünde perde
Her makamı çalmak nerde
Akıl ile fikir serde
Ayaklarda baş olur mu?

Rahim Sağlam türkü kokar

Şiirler ağıtlar yakar

Karşı dağdan maden çıkar

Bir duvara taş olur mu? (DD, s. 105)

5.1.6.3. Sadakat

Sadakat kişinin değer verdiklerine gönülden bağlı olma durumudur. Sadakatli insanlar etraflarına her zaman güven telkin etmişlerdir. Âşık Rahim Sağlam aşağıdaki şiirlerinde yiğit insanlara, ilim sahibi insanlara, vatanına, milletine, bayrağına ve sevdiğine olan bağlılığını dile getirmiştir.

Acemi bağbana gül olmaktansa

Ehli bir bağbana çalı olurum

Namert sofrasında bal olmaktansa

Kadir bilenlerin külü olurum

Dertliler oturup derdini açsın

Ak ile karayı anlasın seçsin

Arifler kamiller çiğnesin geçsin

Erenler köyünün yolu olurum

Bırakmam gönlümden yaradan seni

Emanet vermişsin bana bedeni

Her zaman her yerde kurtarır beni

Bir söz öğretenin kulu olurum

Dünyada çok işler gelmiştir başa

Mevla'm bir kulunu çalmasın taş

Karganın avazı gider mi hoş

Bülbülün lisanı dili olurum

Rahim Sağlam der ki bakın yatana

Ya istiklal demiş bir bak atana

Şehit düşer kan dökeriz vatana

Şerefli bayrağın alı olurum (DD, s. 180)

Yâr yoluna ben serimi

Koyar da seni bulurum

Öğrenirsem gökte yerin

Duyar da seni bulurum

Bulmak için verdim karar

Hasretliğin verdi zarar

Takvimleri birer birer

Sayar da seni bulurum

Saçıma düşürdün ağı

Geçti gitti ömrüm çağı

Ben de Ferhat gibi dağı

Oyar da seni bulurum

Rahim Sağlam takar sarık

Tabanları yarık yarık

Ayağıma demir çarık

Giyer de seni bulurum (DD, s. 71)

5.1.6.4. Sorumluluk

Bütün insanların hayatta yerine getirmesi gereken görevleri vardır. Bu görevlere sorumluluk denir. Bu sorumluluklar bazen kendimize karşı, bazen vatanımıza, bazen işimize, bazen de etrafımızdaki insanlara yöneliktir. “Çiğneme” adlı şiirinde âşık çeşitli sorumluluklarımızı dile getirerek bunların unutarak ya da yanılarak çiğnenmemesi gerektiğini şiirsel bir dille ifade ediyor.

Yaradan yanında o da güzeldir

Gezen karıncayı marı çiğneme

Merdoğlu olasin sen keliminde

Söylediğin sözü geri çiğneme

Kimisi yavandır kimisi yağlı

Kimisi karalı kimisi ağı

Yiğitler verdiği ikrara bağlı

Atıp da gönlünden sırı çiğneme

Sabah namazında bir rızık atar

Melekler semada bir katar tutar

Bu toprak altında çok şehit yatar

Her geçtiğin n’olur yeri çiğneme

Rahim Sağlam der ki bilenler gülmez

Cahil bu hikmeti anlayıp bilmez

İnsan ölür gider şerefi ölmez

Atıp ayaklara ar'ı çiğneme (DD, s. 127)

5.1.6.5. Sabırlı Olmak

Her insan hayatı boyunca çeşitli sıkıntılarla karşılaşır, bu sıkıntılara dayanmanın adıdır sabır. Âşığa göre bu çileli hayatta başımıza ne gelirse gelsin ümidimizi kaybetmemeli, bela ve musibetlere karşı dirayetli olunmalıdır. Aşağıdaki şiirlerini bu hissiyatla yazmıştır âşık.

Gönül çok çileler gelse de başa

Hiçbir zaman gümanını kaybetme

Düşmanla cephede girsen savaşa

Canın ver de vatanını kaybetme

Helal kazan ekmeğini aşını

Sabaha bırakma akşam işini

Muhannet kişiye eğme başını

Çıkar için imanını kaybetme

Elin oğlu gider güneşe aya

Bizler aynı yerde hep saya saya

Yatmaya mı geldik yalan dünyaya

Durma çalış zamanını kaybetme

Rahim Sağlam der ki gül kıymetini

Karasinek bilmez bal kıymetini

Geçmiş unutmaya bil kıymetini

Gelip geçen zamanını unutmaya (DD, s. 128)

Yaradan yaratmış bak beni böyle
Kaderime boyun büktüm ağladım
Aşığın hayatı çile mi çile
Gözlerimden yaşlar döktüm ağladım

Nesimi'nin derisini yüzmüşler
Mezarını gurbet elde kazmışlar
Ayrılığı kaderime yazmışlar
Evimden gurbete çıktım ağladım

Rahim Sağlam aşığım ya gülemem
Mendil alıp gözyaşımı silemem
Anam babam yoktur gidip gelemem
Uzaktan köyüme baktım ağladım (DD, s. 164)

5.1.6.6. Vefa

Vefa,bize yapılan iyilikleri unutmamak, yeri ve zamanı geldiğinde bu iyiliklere daha güzeliyle karşılık vermektir. Özellikle anne ve babalarımız ilk vefa göstermemiz gereken insanlardır.

Birçok şiirinde annesine olan özlemini dile getiren âşık çocukluğunda annesinin ona söylediği ninnileri, türküleri bir türlü unutamadığını, ona olan bağlılığını, vefasını aşağıdaki “Bir Türkü Söyledi Anam” adlı şiirinde dile getirmektedir.

Çocuğudum genç yaşında
Bir türkü söylerdi anam
Bizim yaylanın başında
Bir türkü söylerdi anam

Babam gurbet eldeydi
Karlı dağlar daldaydı
Gözleri hep yoldaydı
Bir türkü söylerdi anam

Gönlümüzü eğleyerek
Derdimizi yeğleyerek
Ninni ninni söyleyerek
Bir türkü söylerdi anam

Rahim Sağlam otağında
Yatırırdı yatağında
Hâlâ sesi kulağında

Bir türkü söylerdi anam (DD, s. 59)

Vefasızlık kötü bir haslettir. Vefasızlık âşığın gözünde sadece yapılan iyiliklere kötülükle karşılık vermek değil bazen de ona olan sevgisini inkâr etmek, görmemezlikten gelmektir. Âşık Rahim Sağlam aşağıda yer alan şiirlerinde, sılaya dönmesini beklediği sevdiğinin vefasızlığından yakınmaktadır.

Bu ellerden göçen vefasız yârim
Birkaç günlük kalacaktın hani ya
Gurbet eller yolunu mu bağladı
Bu bahara gelecektin hani ya

Çıkar yükseklere yolan bakarım
Ah ettikçe yüreğimi yakarım

Her gün varır postacıyı yoklarım
Mektubunu salacaktın hani ya

Karlı dağlar engel oldu araya
Derman olmaz gönlümdeki yaraya
Kuşlar döndü sen dönmedin sılaya
Bizim ile olacaktın hani ya

Rahim Sağlam düştü sevdalı derde
Daha dönmez misin sevdiğim yurda
Bayram geçti seyran geçti sen nerde
Kapımızı çalacaktın hani ya (DD, s. 118)

5.1.6.7. Cömertlik

Cömertlik kişinin sahip olduğu ve başkalarıyla paylaşması gerekenleri hiç tereddüt etmeden paylaşmasıdır. Âşık aşağıdaki şiirinde dünyanın kalıcı olmadığını, hiçkimsenin ahirete maddî olarak bir şey götüremeyeceğini vurgulamış, cimrilikten uzak durulması gerektiğini öğütlemiştir.

Cimri olma insanoğlu
Ceplerinde tipi mi var
Kim götürmüş servet malı
Ahiretin küpü mü var

Hakikati bulmamaya
Bir ihtiyar olmamaya
Bu dünyada ölmemeye
Elinde bir tapu mu var

Kötülükten çek elini

Çirkin söyletme dilini

Azrail çalar zilini

Açmadığı kapı mı var

Rahim Sağlam konu vardır

Her sesin bir tonu vardır

Her canlının sonu vardır

Baki kalan yapı mı var (DD, s. 91)

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Eğitim; çocuklarımızın, gençlerimizin iyi bir insan, iyi bir vatandaş olarak toplumla uyumlu ve barışık yaşamalarını sağlamalıdır. Eğitim geçmişten gelen değerleri aktardığı gibi çağın bir gereği olarak değişen değerleri de toplum kültürüne uyumlu hale getirip yeni nesillere sunmak zorundadır.

Milletlerin en önemli hedeflerinden biri de erdemli insanlar yetiştirmektir. Bu da ancak eğitimle gerçekleşecektir. Değerlerinden soyutlanmış bir eğitim anlayışı düşünülemez.

Toplumun geleceği, iyi yetiştirilmiş ve nitelikli karaktere sahip bireylerle arzu edilen şekilde devam edebilir. Bu sebeple eğitimin en temel hedeflerinden birisi toplumun ortak değerlerini yeni yetişen nesillere aktarmak ve öğretmektir. Toplumda birlik ve beraberliğin, barışın ve huzurun sağlanmasının yegâne sebeplerinden birisi şüphesiz maddî ve manevî değerlerimizin yeni nesillere aktarılmasıdır.

Sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda birçok gelişme meydana gelmektedir. Bununla birlikte aile ve toplum hayatında giderek bir değer kaybının olduğu görülmektedir. Bunun erken zamanda fark edilip bu ahlakî çöküşün önüne geçilmesi ilerde toplumumuzun başına gelebilecek birçok sosyal problemin önlenmesini sağlayacaktır.

Eğitimin verildiği yerlerin başında okullar gelmektedir. Erdemli bireyler yetiştirmek için eğitimciler çeşitli materyallerden, yazı türlerinden, yöntemlerden vb. yararlanmaktadırlar. Bu bağlamda şiirler, çalışmada ortaya koyduğumuz niteliklerinden ötürü değerlerimizi benimsetmekte en etkili yöntemlerden biridir. Sağlıklı bir toplum hayatı için son derece önemli olan değerler, edebî eserlerde yer bulup bireylere ulaşır.

Âşık Rahim Sağlam, günümüz âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden biridir. Âşık Rahim Sağlam yazdığı şiirlerle, anlattığı hikâyelerle, kullandığı makamların zenginliğiyle toplumun beğenisini kazanmıştır. Çeşitli radyolarda, televizyonlarda, ulusal ve uluslararası festivallerde âşıklık geleneğini temsil eden âşıklardan biri olmuştur. Âşık Rahim Sağlam'ın 7'li, 8'li, 11'li ve 15'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri vardır. Bu çalışmada Âşık Rahim Sağlam'ın 220 şiiri değer eğitimi unsurları bağlamında incelenmiştir.

Âşık Rahim Sağlam mütebedeyyin kişiliğiyle millî, manevî, toplumsal değerleri eserlerinde yoğun bir şekilde işlemiştir. Bu değerlerin aktarıldığı önemli bir araç olması nedeniyle Âşık Rahim Sağlam'ın şiirleri çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Âşık Rahim Sağlam şiirlerinde; vatan-millet sevgisi, kahramanlık, şehitlik, tarih şuuru, birlik ve beraberlik, Allah, peygamber, ibadet, ölüm, ahiret, dünyanın geçiciliği, ilmin önemi, çalışkanlık, bilgelik, toplumsal yozlaşma, köy hayatı, gurbet, doğa, akrabalık, aşk, ayrılık, sevgi, saygı, yalnızlık, ümitsizlik, özlem, yakınma, doğruluk, hoşgörü, sadakat, sorumluluk, sabırlı olmak, vefa, cömertlik gibi konuları işlemiştir. Bu değerlerin Âşık Rahim Sağlam'ın şiirleri vasıtasıyla aktarılabilceği düşünülmektedir.

6.2. Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular ve sonuçlar ışığında araştırmacılara ve uygulayıcılara şu önerilerde bulunulabilir:

1. Değer eğitimi ve değer aktarımı gibi faaliyetlerde şiirlerden faydalanılmasının çok etkili olacağı düşünülmektedir. Yeni nesillerin hem duygusal hem düşünsel hem de dilsel gelişimleri bakımından çok büyük bir önem teşkil eden şiirlerin ders kitaplarında istenilen düzeyde yer alması millî, manevî ve kültürel değerlerin aktarılmasında büyük bir öneme sahiptir. Edebî ürünler içerisinde özellikle şiirler yapı olarak kalbî, vicdanî boyutları olan bir türdür. Dolayısıyla hayatla doğrudan doğruya ilişkili olan millî ve manevî değerleri bu türün imkânlarını kullanarak aktarmak oldukça yerinde bir karar olacaktır.

2. Âşıklık geleneğinin kültürel bir kimliği vardır. Bu nedenle değer eğitimine oldukça önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Âşık tarzı şiir geleneğindeki edebî eserler başlı başına ders verici nitelikte şiirlerdir. Âşık tarzı şiiri örnekleri incelendiğinde, özlerinde milletimizin köklü tarihi, kültürü, toplumsal yaşama bakışı

gözlemlenir. Toplumun ahlâkına ve değer yargılarına uygun olarak oluşturulan bu eserler iyiden, doğrudan ve güzelden yana topluma iletiler verirler. Bu yönüyle âşık tarzı şiirlerin eğitim kurumlarında yaygınlaştırılması ve şiirlerin birer ders malzemesi olarak kullanılması gerekmektedir.

3. Türkçe derslerinde eleştiri yapabilen okur ve yazarlar yetiştirebilmenin en önemli yöntemlerinden birisi de yeni nesillerin ilgisini çekebilecek seçkin eserlerle öğrencileri buluşturmadır. Özellikle ders kitaplarında yer alan şiirlerde vatan, millet sevgisi, doğruluk, sorumluluk, cömertlik, yardımlaşma, birlik beraberlik vb. temalara yer verilmesi, çocuğun hem ulusal düzeyde hem de kültürel düzeyde bir kişilik kazanmasını sağlayacağı muhakkaktır

4. Günümüzde bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan değerler eğitiminde şiirden faydalanılması önemlidir. Şiir türünün daha çok sevilmesi, öğrencilerin seviyesine uygun ve onların söz varlıklarını zenginleştirecek, biçim ve içerik bakımından zengin şiirlerle mümkündür. Ders kitaplarında nitelikli edebi ürünlere yer verilmesi derse olan ilgiyi artıracak ve metinlerden yapılacak çıkarımların günlük hayata yansımaları sağlayacaktır. Şiirler sayesinde öğrencilerin okumaya olan ilgilerinin artacağı düşünülmektedir.

5. Dil becerilerin geliştirilmesi sadece Türkçe dersindeki başarıyı değil; öğrencilerin diğer derslerindeki başarılarını da etkiler. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında Türkçe öğretiminde seçilen metinlerin birçok amaca hizmet ettiği görülmektedir.

6. Türkçe dersinin en önemli aracı metinlerdir. Türkçe ders kitaplarında yer verilen metin türlerinden biri olan şiirden gerek dil becerisinin gelişiminde, gerek duyguların öğretiminde, gerekse değer aktarımında yararlanılabilir.

7. Âşıklar ait oldukları toplumun değerleriyle barışık insanlardır. İçinde bulundukları toplumun millî manevî değerlerine içtenlikle bağlıdırlar. Bu değerlerin aktarılması, âşıkların eserlerinin daha iyi anlaşılması ve yeni nesillere sevdirmesi adına çalışmalar yapılmalıdır.

8. Kültürel etkinliklere daha çok yer verilmeli, âşıkların eserlerine olan ilgi artırılmalıdır. Bilhassa Türkçe ve edebiyat derslerinde şiir tahlillerine daha çok zaman ayrılmalı, şiir dinletisi vb. sanatsal çalışmalara gereken önem verilmelidir.

9. Âşık Rahim Sağlam'ın şiirleri, değer eğitimi ve âşıklık kültürü bağlamında Türkçe derslerinde ve ders kitaplarında kullanılabilir. Âşık Rahim Sağlam'ın ve diğer âşıkların şiirleri vasıtasıyla öğrencilere şiir sevgisi kazandırılabilir. Âşık Rahim Sağlam'ın şiirleriyle ilgili böyle bir çalışma daha önce yapılmamıştır. Bu sebeple çalışma benzer konuda yapılacak olan diğer çalışmalar için örnek teşkil edecektir.

KAYNAKÇA

- Akbaşı, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim İkinci Kademesindeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Akbayır, S. (2010). *Çocuğum Neyi Okumalı?*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akkaya, Nevin. “Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Halk Eğitimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27(2010): 99.
- Aksan, D. (2013). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2011). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü: Çanakkale.
- Artun, E. (1996). *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani*. Adana: Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Boratav, Pertev Naili. (1992). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çobanoğlu, Ö. (2021). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirel, Ö. (1999). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dılmaç, B. & Ekşi, H. (2007). Değerler Eğitimi: Temel Tartışmalar ve Yaklaşımlar. *İlköğretmen Dergisi*, 14, s.21-29.
- Doğan, İ. (2004). *Türk Eğitim Sisteminde Değerler Sorunu*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.
- Düzgün, D. (1997). *Âşık Yaşar Reyhanî Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Düzgün, D. (2004). *Âşık edebiyatı (Türk Halk Edebiyatı El Kitabı)*. Oğuz M. Ö. (Editör). Ankara: Grafiker Yayınları, s.169-212'deki makale.
- Eğri, O. (2010). *Makâlât*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Göktürk, H. (2022). *Değerler Eğitimi Bağlamında Âşık Tarzı Türk Şiir Geleneğinin İncelenmesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hökelekli, H. & Gündüz, T. “Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri”, *İçinde Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, editör: M. Zengin, İstanbul, 2004, s. 371
- Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6 (18), 4- 7.
- İsmayilov H. (2011). “Ortak Türk Kültürel Değerlerin Taşıyıcısı Olarak Türk Folklorü”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, S.1, Azerbaycan Özel Sayısı- I, s.12-16.

- Kabaklı, A. (2008). *Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies* , 6 (1), s. 1398-1412.
- Kaya, D. (2010). *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayınları.
- Kuşdil, E. & Kağıtçıbaşı, Ç. “Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı”. *Türk Psikoloji Dergisi*. 45(2000). 59-76.
- MEB. (2018). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı*, <http://mufredat.meb.gov.tr>, 15.12.2022 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (1973). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı*, <https://www.mevzuat.gov.tr>, 18.12.2022 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2010). *Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*, <https://www.egitimmevzuat.net>, 20.12.2022 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (2010). *18. Millî Eğitim Şurası Kararları*, <https://ttkb.meb.gov.tr>, 25.12.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Oğuzkan, A. (1983). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Emel Matbaacılık Sanayii.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (3), s. 217-239.
- Sağlam, R. (2021). *Divandan Dökülenler*. Erzurum: Zafer Yayınları.
- Sağlam, R. Kişisel Görüşme, 20 Nisan 2023.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem.
- Sönmez, V. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözlük, T. O. (2022). TDKOnlineTürkçeSözlük. <https://sozluk.gov.tr>. adresinden alındı.
- Şener, H. (2013). Hayriyye-i Nabi’de Aktarılan Değerler. *Turkish Studies*, 8 (1), 2522-2523.
- Tanju, E. H. (2013). *Edebî Türler Açısından Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Ulusoy, K. & Aslan, A. *Değerli Bir Kavram Olarak Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. *Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2011.
- Günay, Umay. (1999). *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yay.
- Yalçın, A. & Aytaş, G. *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2005.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). *Değerler Eğitimi’ne Genel Bir Bakış*. Türklük Bilimi Araştırmaları, 19, s. 499-522.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

EKLER

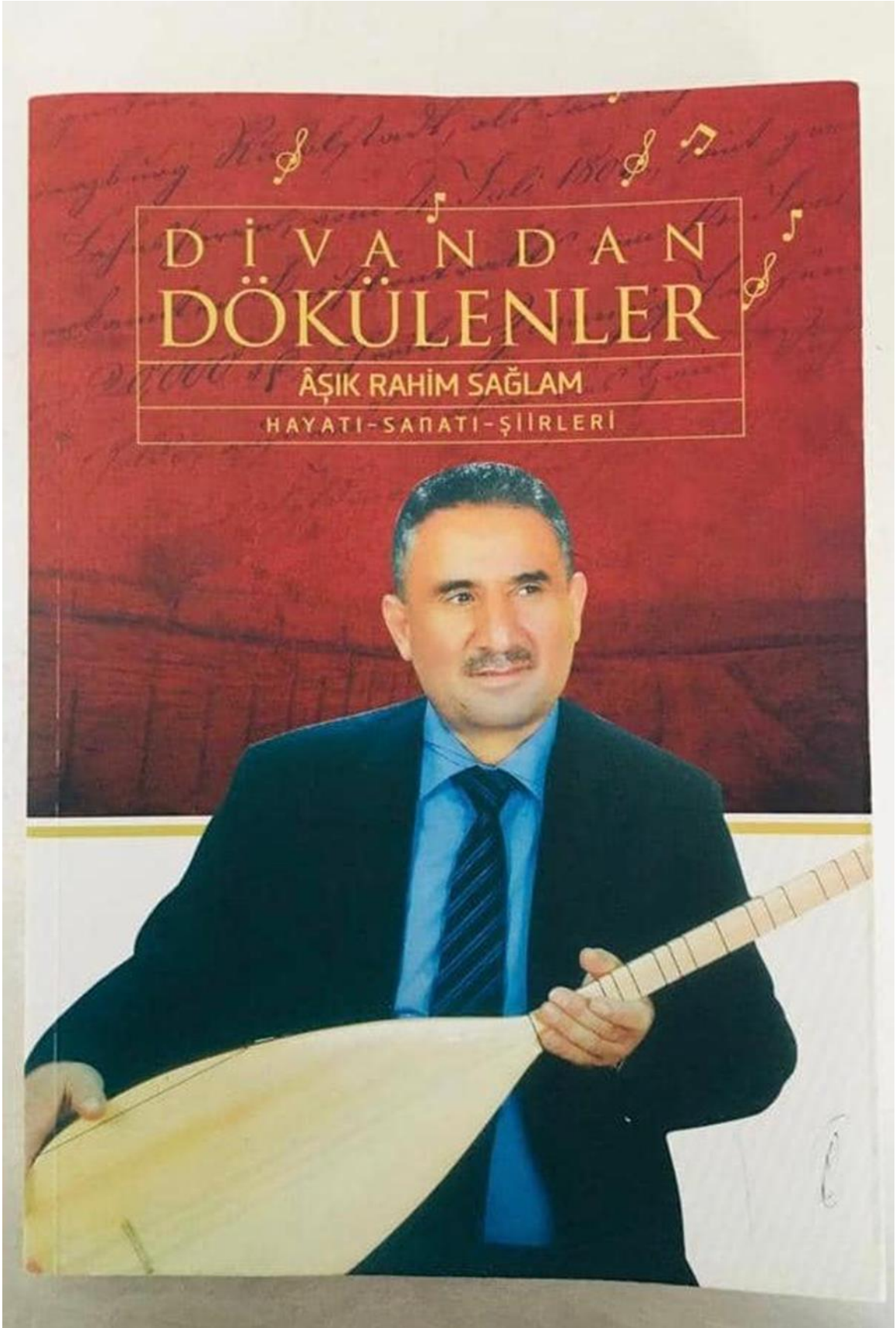
EK 1. Âşık Rahim Sağlam

EK 2. Âşık Rahim Sağlam'ın çıkardığı kasetlerden bazıları

EK 3. Âşık Rahim Sağlam'ın “ Divandan Dökülenler” adlı şiir kitabının kapak resmi

EK 4. Âşık Rahim Sağlam'ın TV programından bir kare

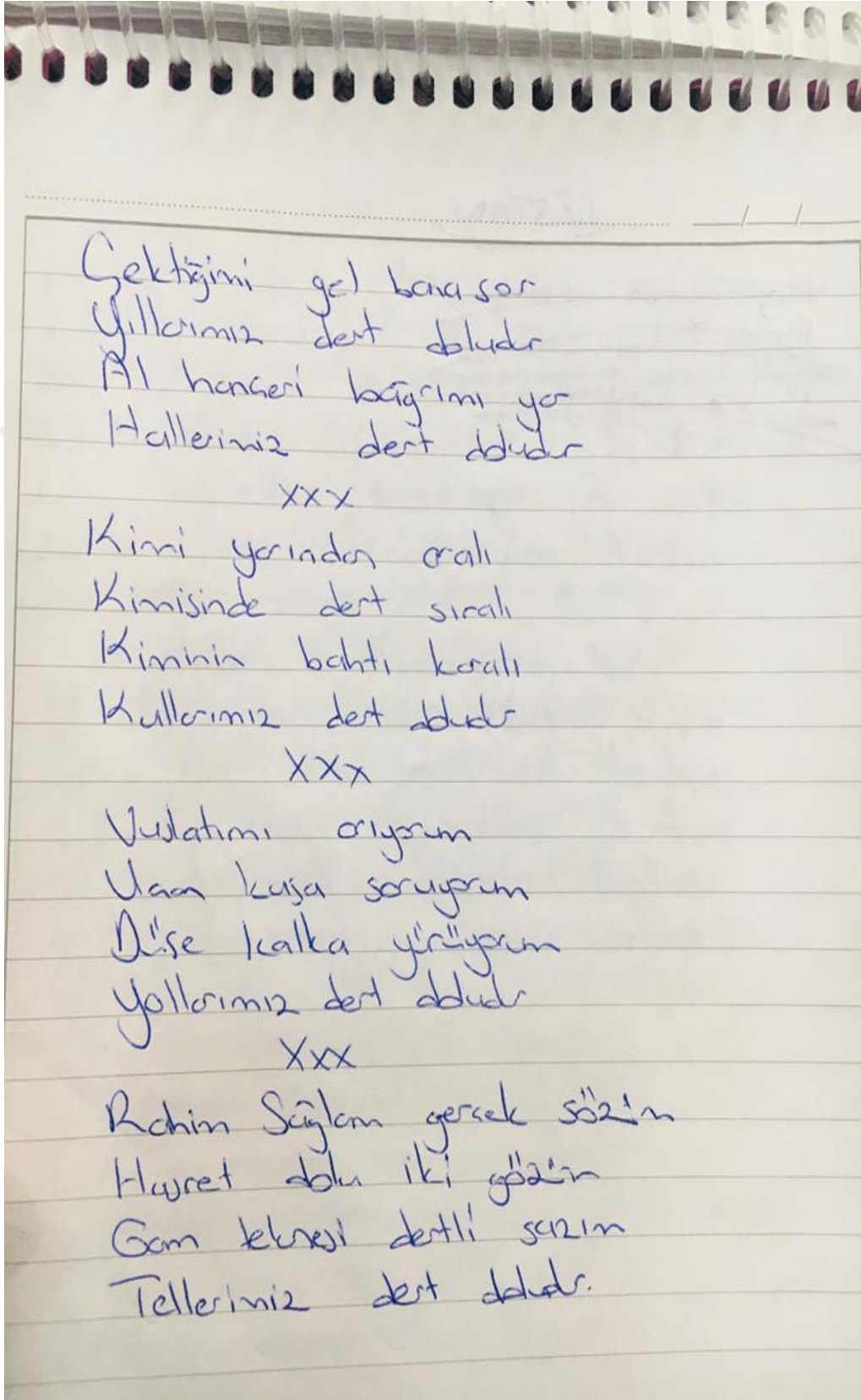
EK 5. Âşık Rahim Sağlam ile yapılan mülakattan bir fotoğraf

EK 6. Âşıklar kahvehanesinde genç ve yaşlı neslin birlikte olduğu bir fotoğraf

EK 7. El yazısı ile yazdığı şiirlerinden örnekler

GÖNÜL

Aklımı Fikrımı serimden albin
Ben deli deyildim del ettin gönül
Bir bevasız yarın pesine salbin
Asılmaz dağları yol ettin gönül
+ +

Baribide şurbet elde öldürdün
Ferhatada dağı tası deldirdin
Ruzgar oldun yaprağımı soldurdun
Zamansız kurut dalımı gönül
+ +

Bu aşıklık bende bəyte başladı
İcemiyne damarına isledi
Tanrıyıp bilenler beni şusladı
Demezlerki niye bel ettin gönül
+ +

Kadır mevlam bəyte qalmış kalemi
Sazım ile dotasındı alemi
Nice aşıkları rahım sağlamı
Aşkın kapısına kul ettin gönül
+ +

SIYAH SAÇLARIM,

Aynaya bakınca dıldı gözlerim
Sen nie ağardın siyah saçlarım
Halini göñnce dıldı gözlerim
Sen nie ağardın siyah saçlarım
xxx

Gezip dılamaya yollar variken
Seil toomaya eller variken
Öñünde güzel yollar variken
Sen nie ağardın siyah saçlarım
xxx

Kimler dıñtı ~~by~~ seil böyle kartine
Küşküññiñ yoreñe dıñtıñ
Kormı yağdı dıñların cıñtıñ
Sen nie ağardın siyah saçlarım
xxx

Rahim Sağlam dıñtı gel eñe beñ
Bir zaman bakardım olurdım hayran
Nedir seil böyle bu hale kañ
Sen nie ağardın siyah saçlarım

GENCLİĞİMİ NEYLEDİM

Birer birer beden aldın götürdün
Gecen yıllar gençliğini neyledin
Hazen vurdun yaprakımı bitirdin
Eser yeller XXX gençliğini neyledin
XXX

Asığın gönlünde bitirmi tasa
Tasa asıklarda bir onayda
Ne almaya kaydım ne de fransa
Uzun yollar gençliğini neyledin
XXX

Gözlerin biledi kan ile yasa
Gurbet eller soldı beni telasa
Dolaftım dünyayı bir bastan baya
Grip eller gençliğini neyledin
XXX

Rahim Sağlam derki bulamıyorum
Bundan sonra mutlu olamıyorum
Ellimdeki saçı galamıyorum
Yorgun kollar gençliğini neyledin

EK 8. Aldığı plaketlerden bazıları

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Uğur SAYIM	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	